

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

D

E

CENTRALE V. E. II

Handwritten text in a cursive script, likely a medieval manuscript. The text is arranged in several lines, starting with a large initial letter. The script is dense and difficult to decipher due to the high contrast and noise in the image.

Handwritten text in a cursive script, continuing from the previous block. It consists of several lines of text, with some larger characters that may be initials or section markers.

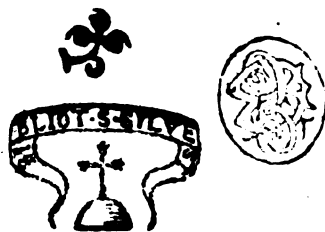
Handwritten text in a cursive script, located at the bottom left of the page. The text is partially obscured by dark spots and noise, but some characters are still visible.

*pulchrū est a uno Laudatiss. celebrari
ac laudari. ~*

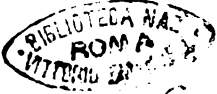
VIII 0 54

VITA SFORTIAE CLARISS. DV,
CIS A PAVLO IOVIO CON-
SCRIPTA, AD GVIDONEM
ASCANIVM SFORT. A
SANCTA FLORA CAR-
DIN. AERARIIQVE
PRAEFECTVM.

R. Contareno

ROMAE M. D. XXXIX.

De Anon. *Ang. ...*

VITA SFORTIAE CLARISS. DV.
 CIS A PAVLO IOVIO CON-
 SCRIPTA, AD GVIDONEM
 ASCANIVM SFORT. A
 SANCTA FLORA CAR-
 DIN. AERARIIQVE
 PRAEFECTVM.

9
 Vum honorem Senatoriae dignitatis,
 quem tibi planè adolescenti maternus
 auus PAVLVVS Tertius Pont.
 Max. insigni iudicio, sed maturius for-
 tasse, quàm speraras, mandavit: cum
 virtutis indole, tum claritate familiae, adeò egregie susten-
 tes, ut maiore fortuna dignus esse uideare: Pergratum o-
 mnino futurum existimaui; si tibi ardenti animo uirtutem
 complectenti, nouæ faces adderentur, ductæ scilicet à ma-
 iorum tuorum exemplis, SFORTIAEq; præsertim
 ab aui tui: qui summa cum laude amplissimis rebus gestis
 familiae uestræ immortale cognomen dedit. Eius enim ui-
 ri bello memorabilis dicta, factaque solerti indagacione
 ex uarijs, ineptisq; sæpe rerum scriptoribus excerpta in
 Enchiridion descripti, ut ad imaginem tanto frontis hono-
 re conspicuam, quam domi pictam assidue contemplaris,
 excelsi quoque animi similitudo ad ueram effigiem stilo
 expressa, non indecenter accederet. Itaq; enitere GVI-

DO Ascani, uirtutē que plurimum, & literarum studio contende, ut paterni, materniq; generis famam & æques, & superes. Nec id tibi omnino difficile uideatur. Pulchrum enim erit, & ualde decorum, sacro uiro inter tanta maiorum lumina pictatis, & literarum fulgore procul ab inuidia resulsisse. Vale.

INDEX

DE natiuitate eius.	Cap. I.
De fama natalium.	II.
De Horoscopo, & genitura, & nomine eius.	III.
De diuinatione Astrologorum.	IIII.
De educatione, & rudimento eius.	V.
De prima militia eius.	VI.
De altitudine animi, & cupiditate gloriae.	VII.
De Ioanne Auculo Britanno Duce.	VIII.
De Brolia, Biordo, & Alberico magnis ducibus.	IX.
De Alberico cataphrastorum equitum inuatore.	X.
De cognomento ex re quaesito.	XI.
De primis commilitonibus eius.	XII.
De Praefectis ab se dilectis à promptitudine utrius.	XIII.
De amicitia cum Braccio inita.	XIIII.
De causis amicitiae cum Braccio abruptae.	XV.
De causis inimicitiarum cum Tartalia.	XVI.
De prima Equitum Praefectura.	XVII.
De insignibus gentilitiis à Roberto Caesare dono acceptis.	XVIII.
De honoratiore militia eius.	XIX.
De caede Othonis Tertii.	XX.
De diuersitate fama ex Othonis caede.	XXI.
Quibus Principibus operam nauarit.	XXII.
De Ludouico Secundo, & amore Reginae Ioannae.	XXIII.
Quoties prospere, infelicitateque pugnarit.	XXIIII.
De Angelo Pergulano profligato.	XXV.
De Ladislao Rege ad Lyrim superato.	XXVI.
De praelio ad Aquilam feliciter commisso.	XXVII.
De Tartalia ad Thuscanelam deuicta.	XXVIII.
De pugna ad Sebethi pontem egregie depugnata.	XXIX.
De Roma libertati restituta, & Picinino acie capto.	XXX.
De Alphonso Rege acie profligato.	XXXI.
De infelicitate praelii ad Viterbium.	XXXII.
De clade ad Cryptam accepta.	XXXIII.
De infelici pugna ad Capuam.	XXXIIII.
Quoties praelio, & insidiis fit captus.	XXXV.
De praelio ad Casalecium fulto.	XXXVI.
Quomodo ex insidiis fit captus.	XXXVII.
Quomodo ad Beneuentum fit captus.	XXXVIII.
Quomodo Iacobus ex Principe Rex fit appellatus, & Sfortia seruatus.	XXXIX.

Quibus conditionibus Sfortia necem effu gerit.	XL.
De supplicio Caesaris, & Sfortia felicitate.	XLI.
De Regina capto Rege liberata.	XLII.
De iniuriis eius Deorum iudicio vindicatis.	XLIII.
De caede Alopi.	XLIIII.
De nece Iulii Caesaris, Peretti, & Cecholini.	XLV.
De calamitate Iacobi Regis.	XLVI.
De Sergio magno Senescalcho trucidato.	XLVII.
De Nicolai Vrsini foeda morte.	XLVIII.
De Paulo Vrsino Braccii insidiis interfecto.	XLIX.
De Armalerii proditoris supplicio.	L.
De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum prospero successu.	LI.
De vulnere ad Viterbium accepto.	LII.
De periculo eius in expugnatione Capitonis.	LIII.
De uitae discrimine, in quo Roma uersatus est.	LIIII.
De insidiis ad Calorem annem strenue nitatis.	LV.
De insidiis ad Sarnum astu superatis.	LVI.
De periculo ad Caietam paruo casu facile superato.	LVII.
De moderata liberalitate eius, & abstinentia, contemptuq; pecuniae.	LVIII.
De duabus eius concubinis.	LIX.
De uxore eius Antonia Salimbenia.	LX.
De secunda uxore Catella Alopa.	LXI.
De tertia uxore Maria Martiana.	LXII.
De liberis eius ex Lucia Trezania.	LXIII.
De affinitatibus summa prudentia contractis.	LXIIII.
De clementia, & seueritate erga suos.	LXV.
De Martino Pasolino conseruato.	LXVI.
De clementia erga Bisium.	LXVII.
De inusitato poenarum genere.	LXVIII.
De Gratiini supplicio.	LXIX.
De mansuetudine erga Brandolinum Comitem.	LXX.
De inuidia ex nece Tartaliae parata.	LXXI.
De natura ingenii.	LXXII.
De disciplina domestica, & militari.	LXXIII.
De cultu eius, & conuultu.	LXXIIII.
De pietate eius erga superos.	LXXV.
De pietate erga patriam.	LXXVI.
De pietate erga propinquos.	LXXVII.
De praecipis Francisco filio datis.	LXXVIII.

De prudentia ex alienis iudiciis quæ sita.	LXXIX.
De candore ingenii, & memoria eius.	LXXX.
De studio literarum Hetruscarum.	LXXXI.
De generositate animi erga inimicos.	LXXXII.
De fortitudine eius in dolore tolerando.	LXXXIII.
De urbanitate eius.	LXXXIIII.
De facete dicto.	LXXXV.
De falsissimo dictorio.	LXXXVI.
De statura corporis eius.	LXXXVII.
De agilitate membrorum eius.	LXXXVIII.
De infelicitate mortis eius.	LXXXIX.
De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cæ de ipso.	XC.
De prodigiis, quæ mortem eius significarunt.	XCI.

FINIS.

DE NATIVITATE EIVS. Cap. I.

ATVS est SFORTIA Cotigno-
læ, antiquo Togatæ Gallie oppido, iuxta
viam Flaminiam, agri Faucntini, patre Io-
anne, ex Attendula familia honesta potius,
quàm nobili, sed maxime opulenta, et quæ nu-
merosa, et militari iuventute floreret: Mater ei fuit Elisa,
virilis animi mulier, ex Petracina factiosa gente: Ea erat ser-
vidis admodum, asperisq; moribus, sed pudicitia, et fecun-
ditate mirabili: peperit enim alterum et viginti liberos,
quos ueluti ad arma natos ita educavit, ut facile comptiora
indumenta, exquisitasq; epulas, et mollia strata contemne-
rent: uerterentur autem robusto quodam corporis, atq; animi
vigore, ad tuendum familiæ decus, et id sæpius armis, quan-
do grauisimas simultates cum Pasolinis æque potentibus
exercerent: Quum Martinus Pasolinus eius familiæ Prin-
ceps puellam nobilem Bartholo SFORTIAE fratri
ex cheirographo desponsatam, q; in eius dotem per amplam hæ-
reditas ueniret, arroganter interceptisset. Ob id sæpius ius-
ta propè acie dimicatum est, magnaq; cædes æditæ, in quibus
Bartholus uulneratus est, et Martini filius, itemq; duo pro-
pinqui eius ceciderunt. Sed res eum habuit euentum, ut Mar-
tinus orbatus filio, expoliatusq; omnibus amicis, atq; fortuna-
nis oppido pelleretur. Per id tempus uidere erat in Atten-
dula domo conclauia, atq; cubicula, non aulæis, sed scutis, atq;

thoracibus exornata, atque item lectos, ingenti amplitudine, sine loricibus, in quibus loricae affinium cohortes promiscue habitarent, adeoque uigilantes, & intenti omnes erant, ut nullo cum honore mensarum, sed plerumque stantes, & sine ullo ordine cibum caperent, quem exiguo sumptu, & nulla arte Agasiones, uel armigeri pueri tumultuarie parauissent.

De fama natalium.

Cap. II.

NON DEVERE, qui dicerent, sed
in gratiam Braccianae factionis, ut Sfortia
nis demum Principibus nouitas generis obie
ctaretur: Sfortiam paterno in agro ita operis praefuisse, ut
& sua manu faciundo operi uomeres, & ligones strenue
tractaret: quod uel ob id inuidiose confectum uidetur, quoniam
tredecim annorum puer in Bolarini castra concesserit, neque
inde redierit, nisi equestris ordinis miles. Sed iucundo pro
sus mendacio fabulae fidem fecit perennis fama, quae ma
nauit ad posteros. Ferunt enim, quum agrum foderet, du
ro labore fatigatum, ab ea indignitate operis suspexisse in
caelum, & de tota uitae fortuna uoto suscepisse, ea sorte
precatum Deos, ut uoto bene uerterent: cuius praesens protinus
ligonem in praetam quercum, ut credi par est, antiquitus
Marti consecratam, eo animi decreto, ut si decideret, eum
aequisime ad perpetuum laborem esset resumpturus, at si ra
mis haesisset castra continuo sequeretur. Verum Marti li
gonem fortuna appendit, ut satis uiam aperiret, Gloriaba

tur hac fabula Franciscus pronepos, quòd uel ob id, familie
 nomen nequaquam antiquæ nobilitatis, sed spectatæ uirtutis
 auspicio niteretur: adeo, ut quum mihi humaniter arcem ab
 excellenti munitione, structuraque toto terrarum orbe longè
 clarissimam, armamentarijs patefactis, ostendi iussisset, con-
 uersus læto ore: et hanc, inquit, PAVLE Ioui, quam mi-
 raris, et hoc imperium, quo potimur, ab illo ligone habemus,
 quum felici nostra sorte in arborem à Proauo contortus, fa-
 tali præmusculo suspensus minime decidisset. Vnde et il-
 lud Pontani in defunctos intemperanter genuinum dentem
 exercentis, quum dixit: Dux ab aratro Sfortia. Quasi non in
 summa gloria sit, aut certe dispudeat C. Marij exemplo, ex
 aratore Imperatorem euasisse.

De Horoscopo, et Genitura, et nomine eius.

Cap. III.

Ditus est utero matris, die Martis, quinto
 Calendas Iunij sub auroram, Anno à par-
 tu Virginis Millesimo trecentesimo, et se-
 ceagesimo nono; sub id ferè tempus, quo Carolus Quartus
 Imperator auaritia infamis Italiam reliquit: Lustrico autem
 die, quo rite sacro fonte ablutis nomen imponitur, puero Iaco-
 bi et Mutij nomen indiderunt: Sed aliquanto post, oblitera-
 to primo nomine, tantummodo Mutius est appellatus: donec
 ab ingenij, uarijque indomito quodam uigore SFOR-
 TIAE cognomen tulit. Mutij uero nomen, et hodie quo-
 que in nepote Ludouici Sfortia Principis repetitum uidemust

quem Paulus eius filius, sed ex damnato coitu susceptus è tanta sobole unicum, atque legitimum reliquit.

De diuinatione Astrologorum.

Cap. I III.

Ngentura eius Mathematici præcellentem siderum posituram, & sedes, aspectusq; mirabiles conscripti, ei magnum imperium, immortalem gloriam, felicemque sobolem prædixerunt: idq; demum subiunxere, eum nequaquam exacta ætate, & morte quidem repentina periturum.

De educatione, & rudimento eius.

Cap. V.

Bea, ut diximus, domestica educatione uulnerum & periculorum contemptor factus, quum tredecim annos natus, miram indolem ad militiam afferreret, clam arrepto domi equo, & inuito quidem patre, euolauit ad Boldrini Panicaliæ castra, qui Pontificiæ militiæ sceptrum tenebat: Eo nemo Ducum felicior fuit: Nam dum uiuere, acie semper uictor, etiam post mortem sæpius uictorijs, triumphisq; militum suorum interfuit. Ii si quidem Ducis sui cadauer exsiccatum, conditumque aromaticis in ferculo circumferebant: quum neminem, qui succederet, militari imperio dignum putarent. Tendebatur ei Prætorium non secus ac uiuo, & circumpositis uexillis, belli tesera petebatur, ita, ut mortui consilijs quadam sorte exceptis ad res gerendas feliciter uterentur. Adhæsit primum Spæ

letano equiti cui ab iracundia Scoruccio cognomen fuit. Apud hunc quatuor annos permansit, adeo pertinaci corporis, ac animi contentione semper usus, ut ex armigero puero ferocious equorum domitor, & mox lateronis nomine strenuus miles cuncta officij munia Scoruccio charus adimpleret.

De prima militia eius.

Cap. VI.

Osito apud Boldrinum tybocinio, domum rediit, intestinis reuocatus bello. Sed ibi demum pate parta, militiam repetiuit, oppugnerato fundo, ut armis & equis instructior domo emitteretur; propinquis, uno patre excepto, sumptum improbantibus ad quos iuuenis conuersus: desinite, inquit, mussare: Militari enim quaestu aut cuncta rependam, aut idem mea hereditas, si ita erit in fatis, ut acie occisus cadam, cumulate persoluet. Itaque primo cataphractus eques (Hi eo tempore quaternos equos trahabant) & non multo post turmae, & demum alae praefectus sub Alberica, Brolia, & Aucuto secunda fama militauit, adeo, ut ubi ore semper stipendio, & maiore praefectura dignus haberetur.

De altitudine animi, & cupiditate gloriae.

Cap. VII.

Excitabatur die nocteque ad magnorum Ducum nomen, qui tum bellica uirtute prouenerat: ad ingentes opes, ac imperia peruenerat: adeo, ut in corona, quum aliquid bello praecclare gestum

nuntiaretur, commoto ueluti animo suspiraret: at potè qui bo-
nesta æmulatione inductus, felicitati eorum baud mediocri-
ter inuideret.

De Ioanne Aucuto Britanno Duce.

Cap. VIII.

Rat ante alios in oculis Ioannes Aucutus
uir Britannus, qui ab extremis Oceani fini-
bus, traductus in Italiam Anglorum manu,
clarus euaserat: quum rebellantem à Gregorio Pontifice To-
gatum Galliam, expugnatis aliquot urbibus, pacauisset, tulis-
setq; in præmium nauatæ operæ quinque oppida, & in his
Cotignolam ipsius patriam: adeoque mox inclaruisset, ut
Bernaboni Vicecomiti Italiae Principum laugè potentissi-
mo gener adfisceretur, & eum Florentini demum ingentis
exercitus Ducem crearent. Vnde illi, uti de Republica be-
nemerito, imaginem colosseam equestrem supra sepul-
cbrum in templo maximo posuerunt.

De Brolio, Biordo, & Alberico, magnis Ducibus.

Cap. IX.

Illitari etiam uirtuti apprimè nixus Brolio
uir Allobrox Afsiatum in Vmbria tyran-
nus euaserat: quum Florentinorum, & Ro-
mani Pontificis Dux fuisset, Biordo quoque, qui in Gallia
aduersus Britannos, magna mercede, & multo maiori cum
laude militarat, apud Perusinos Principatum fuerat conse-
cutus. Sed unus præ cæteris Albericus Balbianus illustri

fulgore glorie clarissimus, & ipsum, & Attendulos omnes ad obeundam militiam accendebat. Hic enim unus, quod externae gentes mercenarijs armis Italiam quaterent, multaeq; passim immani rabie baccharentur, indignitate permotus Italorum animos, qui tum per socordiam, amissamque libertatem vetere belli gloria decidissent, in spem recuperandi nominis erexerat. Fuere sub eius imperio ingentes alae cataphractorum equitum, qui auspicijs divi Georgij militantes, sacramento adacti, nunquam se terga duros externa hosti consurarent. Ab his demum non uno in loco Britones profligati, caesi Galli, pulsi devictiq; Germani, Hispani fusi, Allobroges, Angliq; delcti, apud Italas non omnino extinctum antiquae virtutis decus iusta confessione docuerunt.

De Alberico Cataphractorum equitum inventore. Cap. X.

b
 Ite est ille Albericus, qui equitem cataphractum ea specie, quam videmus, formavit, & instituit, adinvento hoc conclusae, duplicisq; galeae genere, quo nunc maxime utimur, & Gotbico nomine, Helmettum uocitamus: Imposuit & tegumenta equis, quae Bardae uocantur, recocto e corio, ut Clibanarios equites à Persis ad Gothos, priusquam ad Italos, reiectis loriceis, adductos imitaretur. His enim nihil ualidius, si tormenta aenea ad exitium humani generis, corruptelamque uerae militiae reperta consensu publico tollerentur: Quando iam egregiae uirtutis decus nequaquam ad fortem, spectatamque du

ris in prælijs dextram, & iniuictum corporis, ac animi ro-
bur, sed ad fortuitos uolantium pilarum ictus, cæca semper
sorte & in his temeraria sæpe fortuna reuocetur.

De cognomento ex re quaesito.

Cap. XI.

¶ Vum in Alberici castris esset ferè imber-
bis, animoque ferox, & manu promptus,
sæpe turbas iurgiaque misceret, nec quen-
quam ante se pugnam capessere pateretur: in eo peracutus
Imperator animi, atque oris habitum notauit, prædixit que,
eum, nisi immature caderet, & paululum feruidi ingenij
impetum prudentia temperaret, absoluti Ducis nomen habi-
turum. Nec multo post suborta altercatione inter commi-
liones in partienda præda immortale cognomen adeptus
est: quum eam minus æqualiter diuidi immodice quereretur.
Siquidem tota lite ad Ducis arbitrium delata, iudicataque ad
Albericum subirato & minaci uultu conuersus: Mihi, in-
quit Imperator, hoc tuo iudicio rata pars prædæ periniq;
surripitur, ita, ut in posterum similem iniuriam æquo animo
non sim laturus. Ad ea Albericus residentem, & contra-
cto ore respondit: An & mihi quoque uti alijs soles, ado-
lescens uim afferre uoles? Desume ergo tibi SFOR-
TIAE nomen; atq; ita abolito Mutij nomine, ut ab omni-
bus uocaretur, edixit: quæ uox Latine exprimit uiolentum.

De primis Commilitonibus eius.

Cap. XII.

Eduxit

V

e
 Duxit autem patria peregrinæ iuuentutis
 manum, adauctam mox concursu insignium
 equitum, quum bellicosissimus quisque spe
 laudis, & lucri cupiditate ad eum deferretur. In his fuisse
 ex numero propinquorum Bartholus, & Franciscus ger-
 mani fratres: Sed in Francisco mira indoles efflorebat, cui
 ab insita ingenio eius audacia Bocalæto cognomen fuit: Præ-
 terea Bosius, Laurentius, Michaletus, & demum Foschinus
 Attenduli cum Sancto parente Petracinio auunculi filio, &
 alijs plerisque, qui è finitimis urbibus amicitia, & partium
 necessitudine coniuncti, crescentis in eo nominis famam ue-
 bementer obseruabant. Hos omnes ferè in historijs celebres
 uidemus. Verum illustris admodum euasit Michaletus, qui
 accumulatis ab humili gradu bellicis honoribus, Venetorum
 demum Imperator effectus, ad exactæ ætatis terminos
 peruenit.

De Præfæctis ab se dilectis à promptitudine uirum. Cap. XIII.

e
 Turmarum, cohortiumque Præfæctis eos
 maximè adamauit, fraternoque amicitie iu-
 re sibi obstrinxit, qui manu præcipue uale-
 rent. Diuisa enim inter Ducem, & militem esse militie mu-
 nera dicebat, ut uictoria pararetur: quum in illo ante om-
 nia rationem, atque prudentiam, in his autem expeditam
 uim, peracrem impetum, & indomitum robur omnino re-
 quireret. Propterea eos maximè deuitare, damnarè que erat

B

folitus, qui in coronis sollicitè nimis, atque subtiliter de bellis ratione, exituque rerum differendo, quid statuendam, quid ue tentandum foret, Imperatori consulere, atque præscribere uiderentur. Cæterum ipsi perlibenter aspera quæque, & periculosa munia detrectarent: solòque, & inani sapientiæ nomine contenti fortibus uiris ueræ laudis materiam relinquerent: qui imperantibus alacriter parere, uebementerque pugnare, nec uulnera, & mortem timere didicissent. Ex hoc ordine primores ardentissime dilexit, Martinum Fauentinum, qui aliquot post annos à Pandulpho Malatesta Ariminensium Tyranno necatus est: quum inhiaret eius pecuniæ, & crescenti insontis uiri gloriæ uir crudelis inuideret: Præterea Eustorgium Vicecomitem, Ludovicum Columnam, Thomam à Typherno, & Scorpionem, atque Tarantulam à luco Flaminia, Zenonemque, item Cribellum, & Parinum Dertbonensem, & Gentilem Montaranum, Angelumque Lauellum, cui ob hæsitantiam linguæ, tumultumque oris Tartaliæ cognomen fuit.

De amicitia cum Braccio inita.

Cap. XIII.

Um uno autem Braccio Montonensi, etate, fortuna, uirtuteque ferè æquali, arctissima familiaritate coniunctus, adeò fraternæ, & liberaliter amicitiam excoluit, ut aliquot annis inter se duo longè omnium in Italia maximi futuri Duces, consilia, arma, equos, pecuniam, & tabernacula in communem

usum conferrent, iisdemque vexillis, & laciniarum coloribus uterentur. Militaria enim sagula singulis equitibus ab humero dextro in obliquum femur, coccineo colore; è contraria uero parte, per transversum albo, & caelesti alternatim undulato distinguebantur. Verum ut aliquod ex propinquo discrimen foret, peracitos Sfortia fluctus, obtusiores uero Braccius eleganter expresserant. Quorum insignium argumentis, atque coloribus hodie quoque utriusque factionis studiosos uti uidemus: quum centum quinquaginta & quatuor anni numerentur, ex quo ea ipsi auctores, & Principes gestare cœperint.

De causis amicitiae cum Braccio abruptae. Cap. XV.

Ed eam demum amicitiam iam pridem obtreptatione gloriae, & uirtutis æmulatione comminutam Sfortia grauisimis offensus iniurijs, post XXX. annos, adaperto tandem animo, & libero ore penitus abruptit: quum ipso Sfortia ad Beneuentum in carcerem coniecto, Braccius nihil amici calamitate permotus, uiolata repente amicitia, ea oppida, quæ sunt in Tuscis inter Cassiam uiam & Aureliam, Sfortianæ ditioris, Tartaliæ inuadenda, occupandaque tribuisset: id quod eò infestius à Braccio factum fuisse uidebatur, quoniam ab initio ipsius fidei commendata fuerant, & subinde Tartalia grauiorem iniuriam occupatis oppidis addiderat: quum Sfortianas turmas in bybernis oppressisset, fortissimo quoque

Decurionum, & equitum in uinculis retento. Braccius enim in Umbria felici rerum successu elatus, uasta cupiditate animum intenderat, ut urbis Romæ imperio potiretur. Tribus siquidem ea tempestate Pontificibus, immani Cardinalium ambitione, atque superbia creatis, christiana religio lacerabatur: Roma que terrarum quondam Domina, fame, pestilentia, ac incendijs deformata, obsessa latronibus, ac orbata Pontifice, factiosorum libidini seruebat. Ad id audendum, patrandumque facinus, idoneus, & opportunus erat Tartalia: quum sub signis eius mille equites, & bis totidem pedites militarent. Fœdere itaque icto, ut mutuis auxilijs, atque opibus fines proferrent, & sese aduersus uim hostium tuerentur, Tartalia facile cuncta usque ad Senensium fines in potestatem redegit, præter Aqueenses, & Porfensianos, qui Sfortianorum præsidio tenebantur. Braccius uero postis ad Anienem castris, fufisq; tumultuario prælio Romanorum copijs urbe potitus est. Per eos quoque dies Braccius Michæletum, qui, capto Sfortia, ad eum amicitie iure cum trecentis equitibus confugerat, omni pudore dissoluto missum fecit, nec persoluto quidem stipendio. Quam demum contumeliam indignatus Braccio Picininus, magno, nobiliq; animo refarciuit, quum ex domestico abaco argentum omne, et æs alienum cum milite dissolueretur, ad Michæletum detulisset. Per hunc modum inter se diducti, accensiq; odio Sfortia, & Braccius Italicæ militiæ principes effecti, magnosq; exercitus ductantes, de nomine, sectas condiderunt. Qui.

bus demum liberarum ciuitatum, Regum, atque Pontificum opes uehementer attrita, conuulsaq; sunt: quum ueluti ex condicō, pudenda eius seculi conditione, ad alenda bella sepe altercantes, & semper aduersi, modo his, modo illis, mercenaria arma inferrent, aut sustinerent.

De causa inimicitiarum cum Tartalia.

Cap. XVI.

Ravi etiam de causa multis ante annis cum Tartalia amicitiam diremerat: quum ad Ca-
 § salecium, malignitate, aut metu deserente locum Tartalia, se ab hostium cuneis ex obliquo irrupentibus, cum turma protritum, & captum quereretur. Ea res, uti multorum oculis liquidissime spectata, euulgataque utrimque in castris, dilui non potuit: Ob id in Tartaliae pectus at-
 te, facite que descenderat, adeo, ut occultum uigeret odium: & eò quidem lætalius, quòd illa eadem familiaritatis imago officijs quibusdam, & alloquijs sustentabatur.

De prima equitum Præfectura.

Cap. XVII.

Vo primum ductu apud Broliam uiginti-
 § quinque equitibus præfuit: qui numerus equitum eo tempore Turmam implebat.
 Apud Albertum autem Ferrariæ Principem iustæ alæ uexillum sustulit, contuncto sibi Laurentio: In ea fuere equites ducenti. - At confecto ibi bello reuersus ad Broliam baud multum ibi permansit, accitus à Raspanibus, qui tum

Perusiæ popularem statum induxerunt: Oppugnabat eorum libertatem Ioannes Galeacius Vicecomes: Illi ex aduerso, contractis auxilijs, uno maxime Sfortia Duce, seipfos accerrime tuebantur. Sed ciuitas uiribus impar opulentissimo hosti tandem cesfit. Eo bello Sfortia uigilantis, intrepidi, maxime que pugnacis Ducis famam consecutus, utrinque uirtutis & fidei præmium tulit. Donatus enim est publice ad ornamentum abaci, cæ lato argento, & ab hostium Duce, duplicato stipendio, Ioannis Galeacij militiæ adscriptus. Inijt tum arctiorem amicitiam, societatemque cum Parino certa lege communicatis turmis, ut æquali auspicio regerentur. Sed profecti ad Insubres, quum non uno in loco æquali sorte, sed dispari cum laude militassent, obscuriusq; in dies fieret Parini nomen, Sfortia scilicet fortibus factis duorum famam uendicante, liuore, atque perfidia Parini exauthoratus, dimissus q; est: Quum falso accusaretur apud suspicacem Principem tanquam occultus, & capitalis Gibellinarum partium hostis, & genere Guelfus: cui factioni se maxime aduersum Galeacius, quod ita sibi conduceret, factis & dilectis profiteretur. Eo modo proditus, sed cum multo uerborum honore à Galeacio dimissus ad Florentinos se contulit, qui tum Gallorum Reges, & Germanos Cæsares aduersus Galeacium concitarant.

De insignibus gentilitiis à Roberto Cæsare dono
 acceptis. Cap. XV III.

Vb id tempus SFORTIAM iam
 pridem eximie uirtutis opinione percele-
 brem, Robertus Cæsar Augustus Roma-
 norum Imperator illustrem fecit. Descenderat is in Italiam.
 Florentinorum pecunijs euocatus ad bellum, ut Galeacius
 Mediolano pelleretur. Sed demum duobus tumultuarijs
 prælijs ad Brixiam pulsus, repressusq, quum Patauium re-
 parandis copijs diuertisset, obuiam honoris, et præsidij cau-
 sa Sfortiam habuit, qui tum statim in castris ad Montagna-
 nam Patauino Principi Venetorum oppresso armis opem
 tulerat, præpositus Florentinorum auxilijs, quæ socio, ami-
 coque Principi iure fœderis mittebantur. Excepit Cæsa-
 rem perornato, composito que more militiae, toto equitatu, cir-
 cunductis, et in duplices alas digestis ordinibus, ita, ut Cæ-
 sar ea specie cataphractorum equitum, qui cristati, bardatiq,
 omnes procurrerant, mirum in modum oblectaretur, erige-
 retq, animum, renouando bello, si us maxime copijs, et
 Sfortia Duce iuuaretur. Commouit et in admirationem
 Robertum simul, Procuresq, Germanos Sfortiae equus tanta
 arte concitatus, circumactusq, in gyros, rursusq, tum ple-
 nis, tum suspensis saltibus reflexus, ut seffore Sfortia ne-
 mo peritior, aut habilior reperiri posse uideretur. Qua una
 arte Germani grauiores, segnioresq, habentes equos, dudum
 ad Brixiam se uictos fuisse memorabant. Visebatur in
 Sfortiae uexillis Citonium pomum, uetus Attendulae gentis
 insigne, ductum scilicet ab Oppidi nomine, uti Principem

familiam decuit. Ad id aspiciens Cæsar, & ad Sfortiam se conuertens: Dignum, inquit, uirtute tua Leonem dabo, qui Citonium læua sustineat, & minaci dextra tueatur, ne quis attrahet, atque corripiat. Atque ita tabulis lata membrana confectis, Leonem fuluum erecta ceruice, alteri pedi innixum, dono dedit: concessitq; ut Attenduli omnes eo argumento uterentur, essentq; in clientela Baioariæ Principum, quorum esset à prisca origine gentilitium insigne. Nam Robertus ipse, Norici Regulus, è Baioaria familia suffragijs Germaniæ Procerum de more ad imperium accesserat.

De honoratiore militia eius.

Cap. XIX.

Egressus in Hetruriam Florentinis aliquot annos militauit: Bononiensi primum bello, quo uel ab aduerso pugnae euentu, quum in hostium potestatem uenisset, & fama clarior, & stipendio auctior euasit. Pisano autem bello id magni Ducis specimen dedit, ut Nerij Caponij manu, de Angelo Pergulano hostium Duce profligato, lauream acciperet, atq; item liliatum uexillum, decretoque ædum publico annua pecunia donatiui nomine donaretur. Sed Pisanis in seruitutem redactis, quum Florentini quiete, atque otio fruerentur, ad Nicolaum Atestinum Ferrariæ Principem contendit: Is tum ab Othone Tertio Parmensium Tyranno acerrime premebatur. Galeacio enim Vicecomite morte sublato, Duces, dilacerato eius imperio, singuli singulas urbes occuparant. Par-

ma Regiumq;

ma, Regiumque Lepidi cum multis oppidis Othoni cessere. Is ueteranis instructus copijs, in queis supra quatuor equitum milia fuerant, Mutinæ, atque Ferrariæ imminabat: populabaturque effuse agrum, & cuncta bellico terrore complebat. Cæterum superuentu Sfortiæ, eius impetus fortiter est repressus, bis conferta pugna, semel pro Mutinæ portis, quum Sfortia in eum ad suburbana usque tecta insolentissime prouectum duabus portis feliciter erupisset, ac iterum non longè à Roberia, ubi Othomiani loco pulsus, ponte que deiecti, multis suorum amissis terga uerterunt. Nec multa post, ad Regiolum ancipiti euentu ex itinere dimicatum, quum Sfortianos à Guastalla maioris pecoris agentes prædam Otho ferociter adortus ancipiti periculo conflixisset. Suffoso enim equo circumuentum, & captum, tanta ueterani equites, ut opem ferrent, signa intulerunt, ut crepto Duce ipso ex Sfortianis ad triginta equites cum Michaelito caperentur. Hos Otho contra morem militiæ compedibus oneratos, duro in carcere quatuor menses detinuit: adeoque inhumaniter cruciauit, ut media hyeme nudos gelida aqua perfunderet. Sed perrupto demum carcere feliciter effugerunt, ut eam iniuriam Othonis cæde uindicarent.

Decade Othonis Tertii.

Cap. XX.

Otho, ubi conatibus suis sustinente, urgenteque Sfortia, acerrime resisti uidet, pacem, ut falleret, se appetere simulauit, sperans

Nicolaum, prægravante stipendio, Sfortianas copias esse dimissurum, ut demum ex occasione incautum, exitumque armis repentinus inuaderet. Postulabat igitur Otho, ut Nicolaus in colloquium deuenire minimè granaretur, ut coràm de pace liquidissime agi posset. Id bis abnuerat Nicolaus ab insidioso, astutoque homine dolum uertus. Sed tandem assensit, ut eius perfidiam præoccuparet, Res eo modo cõposita est, ut ambo incermes, binis stipati equitibus, pariq; spacio & suorum agminibus prouecti ad primum à Roberia lapidem militari in uia conuenirent. Aderant Othomi Guido Taurellus, & Antonaccius Aquilanus clari Duces: Nicolaum uero Sfortia, & Michaelus medium tenebant. Cæterum uix dum cœptis sermonibus, Sfortia præalto, & feroci equo in Othonem repente concitato eum per lorica, quam lacinia tectam frustra induerat, sub costis gladio transsodit, prostratum confecit Michaelus: Taurellus & Aquilanus, quum signo dato undique ex insidijs procurreretur, capti; comitatus uero eorum in fugam præceps, magna ex parte armis, & equis excutus est. Ex templo que Sfortia promotis castris Parmam contendit: receptusq; à ciuibus, qui liberatori, & tyrannicidæ insigni studio fauendum existimabant, Othonis filium in arce obsedit: Is erat Nicolaus cognomento Guerrierius, quæ uox bellicosum sonat. Ea dedita, pari demum euentu, & Regium, & sancti Donini oppidum, cum Triginta amplius castellis in ditionem Atestini deuenerunt: ita, ut fortuna puncto tem-

X

poris Othonis imperio pariter, ac uitæ finem attulerit. His rebus biennio confectis, Sfortia quum à Nicolao discederet, Monticulo Parmensis agri oppido donatus est; atq; item uexillo, in quo Adamas Turbinatus aureo inclusus annulo depictus erat: quo insigni postea, & ipsum, & posteros eius perpetuò usos fuisse conspiciamus.

De diuersitate sumæ ex Othonis cæde. C. XXI.

S Vere ea tempestate, qui clarissimi facti nomen accumulata cum laude celebrarent. Porò alij contra interpretarentur: utpotè qui sacrosanc̄tam colloquij fidem singulari perfidia uiolatam, iusq; gentium fædo in posteros exemplo temeratum, atque sublatum dictitarent: Adeo, ut Sfortiæ, militari iudicio, magna quidem inuidia, sed Nicolao multò maxima conflaretur. Quamobrem Sfortia, ubi se acrius perstringi didicit, publico in loco, ita, ut à multis insignibus uiris exaudiretur, in hunc modum est prolocutus: Desinant, inquit, ex occulto uerbis criminari, quicquid de Othone transactum est: Quandoquidem ego eum iure cæsum, siquis improbet, singulari certamine sim ostensurus. An non ego etiam ingratus, & nequaquam existimari potuerim, si principi, qui me ipsum, copiasq; meas alit, parere, operamq; que præstare recusaßem in eo præsertim homine tollendo, qui perfidia, & sæua tyrannide infamis, contra fas, & æquum, sceleratis armis aliena appetebat: quum & ego quoque immmani lacesitus iniu-

ria eum priuato nomine, & iure quidem optimo, uel ad
aram fuerim occisurus.

Quibus Principibus operam nauarit. Cap. XXII.

¶ **Q**uatuor demum Pontificibus Maximis, &
totidē Regibus, aut Dux summus, aut æqua
li cum imperio operā nauauit: Gregorio
XII. primū, ac Alexandro V. quum Ludouicū II. Ande
gauensem, in paternum regnum reduceret: ac demum Ioan
ni XXIII. A quo insigni liberalitate, ut merita stipen
dia soluerentur, Cotignolam patriam dono accepit. Quo
munere nihil uberius, aut omnino iucundius in toto uitæ cur
su sibi euenisse fatebatur, quod honestissimo dominatu par
to, ciuium suorum Princeps esset effectus. Afferuit demum
in libertatem Romanos, Braccio urbe depulso, Legatumque
V. selanum in arce diu obsessum dignitati restituit, Stephanus
cio Cardinale in carcerem coniecto, qui ordinis, & patriæ
dignitatis oblitus, auer susq; Pontifici, Braccij partes seque
batur. Martinus enim in Concilio apud Constantiam, Ioan
ne in ordinem Senatorium redactō, omnium suffragijs Pon
tifex renuntiatus in Italiam uenerat. Nec multo post, Sfor
tia, uti decuit Pontificiæ dignitatis assertorem, urbe Roma
Iordano Columnæ tradita (is à fratre Pontifice præmissus
fuerat) sacrosanctæ militiæ Vexillifer creatus est: ut co ho
nore, qui in Italia supremus habetur, supra cæteros duces
emineret.

Ludouico Secundo insignem tantum beneuo-
lentiam, gratiamque promeruit, quum ille
Ladislaio ad Fregellas memorabili acie su-
perato, uictoria uti nesciisset, interrupto scilicet secunda-
rum rerum cursu, pessimis Pauli Ursini artibus. Transiit
demum magnis, frequentibusque iniurijs, ab eodem Paulo ur-
be extrusus, ad Ladislaum. Ab hoc Rege, qui totius Italiae
imperium ingenti animo affectabat, quatuor oppidis in Sa-
mnio donatus est: quum & antea Franciscum filium ur-
bis Tricarici Comitem fecisset: qui tredecim annorum pu-
er, ut paternae fidei obses foret, e Ferraria Neapolim ad-
uenerat. Ladislaio autem immatura morte surrepto, sorori
eius Ioannae Reginae adhaesit: iactatusque est uario euentu,
magnis fortunae fluctibus: quum modo insigni gratia flo-
reret, modo graui pressus inuidia mergeretur. Incredibile
quidem dictu est, quantos aestus receperit Reginae ani-
mus, quum insanis amoribus perditissime deseruiret. Nam
Alopo, Urbanus Aurilia, atque eo praetextu legationis in
Germaniam ablegato Caracciolus successerant. His admi-
scebatur Sfortia, procacibus Reginae oculis ad amorem pel-
lectus: Eo caeteris grauior riuialis, quod omnes simul in-
gentis animi uirtute, copiarumque inuictis opibus anteciret.
Inter tantos rerum motus, quibus modo aduersa, modo secun-
da, & semper instabilis fortuna Sfortiam exercuit, obue-
nere ei, largiente Regina, Bencuentum, Manfredonia, Baro-

lum, itemque Tranium urbes, & supra XX. Oppida, partim in Apulis, & Samnio, partim in Brutijs, atque Lucanis. Sed diductus demum à Regina, quum Sirgiani dolis, ac insidijs peteretur, Ludouico Tertio Secundi filio se coniunxit, ita iubente Martino Pontifice, qui Ioannam Regiæ maiestatis nomen perpetuis stupris dedecorantem, regno exturbandam susceperat. Sed amantium iræ, bella, suspiciones cum rebus exitum dederunt, ut Sfortia rursus in gratiam, pristinumque militiæ honorem reciperetur. Quo etiam tempore cum Braccio ueterem amicitiam repetiuit, quam duo longè clarissimi Duces, manentibus inducijs, in colloquium Saccomania in sylua deuenissent. Desciuit demum ab adoptante matre Regina ingratus filius, Rex Alfonso: adeò, ut capto Caracciolo in arce Capuana Reginam oppugneret. Qua indignitate permotus Sfortia, obsessæ celeriter opem tulit: memorabiliq; pugna, Rege profligato, Catalanos in arcem nouam compulit: neque postea unquam ab officio, amicitiaque discessum.

Quoties prospere, infeliciterq; pugnat.

Cap. XXIII.

Epties iusta acie feliciter pugnavit, tertantum alteram fortunam expertus, & ea quidem conditione, ut aduersis aliquantò clarior, quàm secundis haberetur. Nemo enim eo constantius hostilem impetum ferre, pertinacius resistere, nobilius pedem referre, & denique fortius Ducis simul, ac militis of-

facia implere didicerat: utpotè qui nunquam propinquo, & ferienti hosti terga ostenderet: nunquam nisi omnium postremus, & ora ferociter obuertens, & acriter repugnans, se reciperet.

De Angelo Pergulano profugato. Cap. XXV.

Isanis graui bello, & prædura obsidione
P fermè oppressis, quum Angelus Pergulanus, incomparabili uictoria de Heluetijs. parta, admodum clarus, qui opem ferret, Aurelia uia, per Senesium oram aduentare nuntiaretur, unus Sfortia obuiam eundem, reprimendiq; hostis munus alacriter suscepit: Quamquam Bertoldus Ursinus ad quem belli summa respiciebat, ne ancipiti prælio pugnandum foret, remoturus à muris castra id consilium damnaret, & minus ab ipso quoque Tartalia probaretur. Concedente igitur Nerio Caponio legato, qui promptum in eo animi uigorem admirabatur, magnis, ac inusitatis die, noctuque, confectis itineribus, syluisq; etiam, ac impeditis fluminibus, magna labore superatis, improuisus ad hostes contendit. Quo repentino incurfu, cum signa è syluis educerentur, tantum terrorem imparatis intulit, ut Pergulanus bis frustra composito agmine, bis pugna strenue instaurata, fusus, fugatusq; sit, signis, ac impedimentis omnibus amissis, & uix quarta parte equitum ex uehementi cursu seruata. Ad eam quoque uictoriam memorabile factus adiunxit, quum detracta hostibus saga, equites suos

induere, prælatiſq; Pergulani vexillis ad proximi oppidi portam procedere felici dolo præcepiſſet. Id erat Caſtelionum ab Aprili piſcoſo lacu Piſcarium appellatum, in ora maris ſaxeo tumulo impoſitum. Nec mora, oppidani co errore decepti, hoſtes pro ſocijs gratulanter exceperunt. Atq; ita irrumpeſſe occupatam à primis portam toto exercitu, oppidum captum, direptumque eſt. Ob eam rem à Pergulano male geſtam, deſperatis rebus, Piſani Florentinis deditio nem fecerunt. Sfortiæ autem, dum uita maneret, Senatus, uti de Republica benemerito, millenos quot annis aureos liliatos donatiui nomine decreuit.

De Ladislao Rege ad Lyrim ſuperato.

Cap. XXVI.

O Bello, quo Ludouicus Secundus Andegauensis, adiuuante Gregorio Pontifice, ipſo Sfortia, ac item Paulo Urſino Ducibus, in Apuliæ regnum reducebatur, mirum in modum, cum prudentiæ militaris, tum inuſitatæ uirtutis laude, nominis famam adauxit. Ladislao enim Rege, ut fines tueretur, ex Caſſinatibus campis alacriter prouecto, quum ob id ſuſpenſo admodum Ludouico Duces cunctarentur, Sfortia pernoctanti in medium prolata ſententia tranſeundum omnino Lyrim amnem, atque è uestigio hoſtes inuadendos cenſuit: quod cunctari, & ſedere arma inferentibus, ineptum, & exitiale uideretur. Itaque Lyri ſupra Fregellas, uado ſuperato, collatis ſignis eſt dimicatum: & eo quidem euentu, ut proſli-
gato

gato Rege, & prostratis eius copijs, castrisq; etiam, & se
 gnis, ac Ducibus captis, uictoria inter memorabiles parare-
 tur. Eo die Sfortia, cuncta moderatus, instruxit aciem: &
 primum agmen in hostes induxit, ita, ut ferè omnium pri-
 mus fortissimum quenque se sequi iubens, inclinata, adpres-
 saq; lateri hasta, purpureis insignibus conspicuus, Nicola-
 um Campobasse Comitem, qui auratis armis resurgens, &
 præalte cristatus eminebat, ingenti ictu prosterneret, &
 caperet: ipse que demum, uariante fortuna, ut fit, crescenti-
 bus utrinque auxilijs, in omni ferè pugnae loco, atque peri-
 culo, & præclarus adhortator, & bellator acerrimus con-
 spiceretur. Vsus est ea die incomparabili equo spadice al-
 ternos pedes usque ad genua calciato, cui ab agilitate Cato
 nomen erat. Primam igitur uictoriae lauream Ludouicus
 Sfortiae detulit, inidente Paulo Ursino. Quod non multis
 inde annis Ladislaus, ambobus Regijs in castris ad Tuder-
 tum militantibus, præclaro testimonio confirmauit: quum
 præfenti Paulo, Sfortiam interrogans, dixisset: An non, &
 hoc oppidum expugnabis, qui ad Lyrin cum illo Cato equo
 tuo ubique pugna, & uehemens, me ipsum, copiasq; meas
 profligasti? Quae uerba in Pauli animum iam antea caeco
 liuore corruptum, profunde admodum descenderunt. Sfor-
 tiam enim uir superbus, neque superiorem sibi, neque pa-
 rem existimari uolebat.

De prælio ad Aquilam feliciter commissio.

Cap. XXVII.

D

Vum Regina delitijs, amoribusq; uacaret,
q et Alopus Regio planè fastu rerum potire
tur, capto demum Sfortia, plerique regni
Proceres ab ea defecerant. Sed ante alios Alopum, Regi
namque terrebat Antonaccius Regulus, uir bello clarus, qui
Aquilam ualidissimam urbem occuparat. Is terror Sfortiæ
saluti fuit. Custodia ctenim eductus, instructo ualido exerci
tu, Aquilam contendit. Cum castra ad urbem proferren
tur, Antonaccius, uiribus, ac ingenio ferox, minimè dubita
uit, quin copias omnes militares, atque item Aquilanorum iu
uentutem, et ingentem armatorum agrestium manum cduce
ret, et magna loci fiducia, et populari quadam alacrita
te, infestis signis, in Sfortiam deferretur. Ferunt Sfortiam
temeritate, ac insolentia hostium permotum risisse paulu
lum, monuisseque Præfectos, ut confertum, maxime que den
satum cataphractorum agmen irruentibus obijcerent, nihil
autem loco mouerentur, donec ipse, quid fieri uellet, tuba si
gnum dedisset. Erat in dextra, accliuus locus, ibi cohortes lo
cat: ad læuam, planiore in loco, leuem armaturam eque
strem lunata ala sese ostentare iubet: ipse subductis è me
dio agmine delectis aliquot turmis, magno itineris flexu, in
tergo nihil tale putantibus sese ostendit, ita, ut nouissimos ho
stium exeuntes porta, partim intra urbem compelleret, par
tim ab urbe exclusos, et ad suorum extremum agmen con
fugientes persequeretur. Tum uero signo tuba dato, et pe
ditatus ab accliuo loco repente in latus hostium decurrens, et

leuis armaturæ è diuerso expansis alis concitata, in medios impetum fecere: Cataphractus quoq; equitatus à fronte irruentium impetum egregie excepit, atq; sustinuit: Ac eodem fere puncto temporis Sfortia cæcidit terga. Quibus malis undique circumuenti Aquilani, in medio cæsi, & ad unum fere omnes cum Ducibus, atque uexillis capti, temeritatis poenas dederunt. Qua calamitate permoti, qui in urbe restiterant, portas uictoribus aperuere, orantes Sfortiam, ut uictos pariter, & deditos conseruaret. Nec mora, captiuos omnes una uoce liberauit: Antonacciumque in primis, & Decuriones urbis cœnæ adhibuit. Tanta re patrata, confecto que bello sine suorum uulnere hortatus est Aquilanos, ut Regi nœ nomen in posterum fidelius colerent, & ad impetrandam erroris ueniam ipsius auctoritate, ac officio uterentur: se libentissime intercessurum pro his, quos incolumes conseruasset, quum iure belli diripere, atque interficere posset. Id uero fortunæ fuit humanis rebus illudentis, Aquilanos paulo ante superbia elatos, ingentiq; mox fractos calamitate, & demum subito, atque insperato gaudio exultantes conspexisse. Quo Aquilanorum exemplo adducti, Iulius Cæsar Capuanus, qui Capuam occuparat, & Carolus Martianus, & Christophorus Caietanus, restitutis urbibus, ac oppidis, ueluti desperantes, consilio que depulsi, Sfortia uade, fidemque suam Regi nœ nomine præstante ad officium redierunt.

Artaliam inimico simul, ac hostili animo
persecutus, ad Tuscanellam improvisa acie
profligauit, ulturus iniurias, quas superiore
anno, dum in custodia seruaretur, acciperat. Noctu enim à
diuersa Viterbij porta, ut speculatores falleret, cum expedi-
tis copijs profectus, pedites caua in ualle occultauit, ut ex in-
sidijs, quum signum pugnae datum foret, extemplo profili-
rent: Turmas uero quatuor, cum Sanctoparente, obliquo iti-
nere locatas statuit: ipse cum robore equitatus intra syluam
constitit: Vti praeeperat, praemis si leuis armaturae equites,
praedatorum specie, armenta pascentia corripere, fugatis
agrestibus, caeperunt. Tartalia ad clamorem excitatur, fami-
liam armat, praedam abigentium tergis inbaerere iubet: cre-
scente tumultu, oritur praelium. Auctis numero hostibus
Tartaliani equites ad tubae cantum sub signis porta effun-
duntur. Nec se continet Tartalia, quin ad ferendam opem
cum globo cataphractorum crumpat. Tum uero erupere
è syluis undique Sfortiani: pugnatumque est, ac si alias un-
quam longè fortissime. Sed premente Sfortia acrius, ster-
nenteque signa, Tartaliani intra portam sunt compulsi, ma-
gno accepto detrimento, maioréque Ducis periculo, qui inue-
ctus per pontem irrumpentibus simul Sfortianis casu quo-
dam seruatus est: quum Hugonem Sfortianae turmae praefe-
ctum, uehementi offensione ab cathena pontis in fossam de-
turbatum, reliqui impedito, atque occupato ponte subsequi ne-
quiuisent. Nam Tartalia saucius, et multo perculsus me-

tu extemplo cataractam demitti iussit, ita, ut alienæ salutis oblitus tertiam ferè suorum partem excluderet. In his Donatus Laellus Tartaliæ frater fuit. Captus est & in oppido Pellinus Cotignola Dux turmæ fortissimus: qui cognitum Tartaliam, magnisq; ictibus ferreæ clauæ percussus, ut caperet, fuerat insecutus. Eo prælio Franciscus Sfortiæ filius sextumdecimum natus annum, quòd antea ei pater minime concesserat, in aduersos hostes alacriter hastam perripuit: subindè que cingulo militari, & calcaribus aureis, præclaro etiam hostium testimonio exornari promeruit.

De pugna ad Sebeti Pontem e grege depugnata. Cap. XXIX.

Emorabili autem ea acie, qua iuxta Neapolim ad Sebeti amnis pontem pluribus horis est dimicatum, mirificæ uirtutis laudem tulit: præclaro maxime Alphonsi Regis præconio confirmatam, quitum hostis, & spectator è trireme cuncta oculis obseruarat. Reducebat tum Sfortia Ludouicum III. Andegauensem in auita, paternaque iura Neapolitani Regni, authore Martino Pontifice: Quum Reginam seuerè aliquandiu, & frustra demum castigatam armis omnino persequendam censuisset: quòd nihil famæ suæ parceret, nec ullo dedecoris metu, aut respectu Christianæ pietatis permoueretur: Vtpotè quæ iampridem contra fas, & Regium decus, amatoris Sergiani intolerandæ libidini nobilissimæ regni nomen, & diuina, ac humana omnia subicisset. Ob

id impotens sui mulier libidine simul, atque superbia exardens, Alphonsum in Corsica bellum gerente euocarat, adoptaratq; in filium, ut Hispanicis opibus uim Galli hostis populusaret. Itaque multis ante diebus oppugnata, & ex insidijs per aquæductum, & obsoletam portam semicapta Neapoli, & Ludouicus in Sfortiana castra ad Auerfam peruenit, & Alphonfi onerariæ, & rostratæ naues ad Oui arcem appulerunt. Quamobrem Sfortia, & nauandæ operæ, & ostentandæ uirtutis cupidus ad Sebetum usque castra promouit. Inde sex stadijs ad urbis portas, præmissis leuis armaturæ equitibus, non modo Reginae stipendijs addictos, Vrsum Vrsinum, & Iacobum Candolam, & Bernardum Cartheium Duces, uerum & equites Catalanos, quos Alphonsum aduexerat, & Neapolitanos, tum maxime equitatu studentes ad prælium exiuit. Commissa est pugna paribus animis: Sed Alphonso triremes ad litus admouente, & lapideas pilas tormentis in opposita hostium latera sæpius emittente, ter repressa est Sfortiæ uirtus. Sed deteresa tormenti icctu ab caside crista, eo ardore pugnam restituit, & signa intulit, ut pulsî loco hostes terga darent, & dissipato agmine cum multa equorum, ac hominum strage intra portam compellerentur. Tum uero Sfortia uictor, ut Ludouico simul, ac Alphonso designatis Regibus ardorem, studiumq; suum ostentaret, in præalta ad portam munitione Andagauensium signa præfixit, tutatus ea per semihoræ spacium ne à quoquam prius, quàm se reciperet, impune tollerentur.

Eo prælio id certe memoria dignum accidit, ut uirtutis amore Alphonſus in eum unum tormenta naualia dirigi uctaret. Sfortia uero pariter ediceret, ne currulibus tormentis in litore conſtitutis triremis Regia peteretur. Nam Squarcia Monopolitanus inter Sfortianos bellator acerrimus, quum ſuſſo equo captus, & ad Regiam triremem ſcapha perductus, petente Rege, pugnantem Sfortiam digito commonſtraſſet, ille pernobili, & planè regia humanitate, parcendum cū Duci eximio, tum bellatori fortiſſimo protinus edixerat.

De Roma libertati reſtituta, & Picinino acie capto. Cap. XXX.

Iſſus à Regina cum ualidiſſimis copijs, ut
 m urbem Romam impotenti Braccij domina
 tu liberaret, ad promerendam eo inſigni be
 neficio gratiam apud Martinum Pontificem, inter Appiam,
 & Latinam portam caſtra locauit. Inde quum Braccium,
 uel miſſa per præconem cruenta ad eum cheirotheca, ut iu
 ſto prælio certaretur, fruſtra prouocaſſet, ſupra Oſtiam
 demum Tyberi ponte conſtrato, exercitum traduxit, tanta
 animi magnitudine, uictoriaeque fiducia, ut dubitantibus, ſciſci
 tantibusque Præſectis, an ullum haberet amicum, à quo comea
 tum eſſet petiturus, comprehenſo gladij capulo, reſponde
 rit: His uiris, & fortibus omnia feliciter expedit. Atque
 ita pontem reſcindi iuſſerit. Ad eius rei ſamam, adeò mente
 commotum fuiſſe Braccium ferunt, ut diſſiſus Populo Ro
 mano, nec conclamatis quidem uafis, multisque relictis impe

dimentis per Miluium pontem se proriperet, atque inde
 recisa pontis parte, ne hostis insequi posset, in Umbriae fi-
 nes citato agmine deferretur. Sed compositis iam urbanis re-
 bus, Picininus Braccio circa Preneste cum parte exercitus
 relictus, quum in festa populatione circa urbem Romano-
 rum armenta diriperet, & Romanos primò, ac ipsum de-
 nique Sfortiam, ut opem ferret, ad prælium exciuit. Pug-
 natum est uario euentu, & utrinque semper acerrime præ-
 ter aquæductum: quum Picininus prædam tucri, & Sfor-
 tiani, Romaniq; iam longè abactam recuperare, summa con-
 tentione decertarent. Ad extremum adnitente, cohortantéq;
 Sfortia, Bracciani profligantur, omnisq; item præda recipi-
 tur, capiturq; ipse Dux hostium Picininus, ad augendam Ro-
 manorum, Sfortiaq; lætitiâ. Istandiu in Capitolio ualde
 humaniter, ac liberaliter custoditus, non prius est emissus,
 quàm impetrante Braccio Sfortiani milites, Ducesq; à Tar-
 talia in insulas Vulturni lacus relegati, facta permutatione,
 ad Sfortiam incolumes peruenerunt.

De Alphonso Rege acie profligato.

Cap. XXXI.

1 Ongè autem nobilissime, secundissimeque
 cum Alphonso Rege conflictit: quum ille
 ingrato animo, atq; impijs armis Reginam
 matrem oppugnaret. Procurante enim Martino, nec abuen-
 te Ludouico ad Caietam pace facta, & restitutis demum
 Aceris, Sfortia Regina, Regisq; militiæ fuerat adscriptus,
 ea conditione,

ea conditione, ut præoccupanti, exigentiq; operam nauaret. Eo tempore Alphonsus regnandi avidus, neque probra famose matris, neque portentosam Sergiani potentiam ferre poterat. Itaque felici astu, simulata ægritudine, illectum ob id Sergianum, ac officij causa, ut decumbenti asideret, in arcem nouam uenientem cum uniuersa familia comprehendit, correptisq; repente armis, cum delecta ad id Catalanorum manu, ut Reginam opprimeret, ad Capuanam arcem aduolauit. Sed magno casu, renuntiante Sergiani casum puero, qui facile inter crura custodum portæ elapsus accurrerat, Regina seruata est. Iam enim armatus Rex prioribus equi pedibus pontem attigerat, quum à Damiano Centurione, reiecto per frenum equo, ianua est prohibitus. Nec mora, ac citis undique copijs, circumsideri, oppugnariq; missilibus, atq; tormentis cœpit. Peruasere tamen cum literis Regine ad Sfortiam nuntij, maturam opem perditis rebus implorantes. Itaque Sfortia à Mirabello, insigni celeritate, Neapolim, promotis ad arcem copijs, profectus, per idoneos homines orauit Regem, ut tam factu incepto absistere, nec à femina eadem & matre oppressa (quod à uirtute Regij animi alienum uideretur) gloriam appetere uellet. Se enim officij lege præoccupatum Reginæ saluti deesse non posse: sed daturum enixe operam, ut Regina eum ex æquo regnare pateretur: tollerenturq; dissensionis causæ: quod factu facile foret: Quandoquidem Sergianus in ipsius manu esset: à quo Reginæ animus ad omnem consilij casum expositus depende-

ret. Ad ea Alphonsus elate respondit: Se Sfortia armato, disceptatore, atque arbitro uti nolle. Nec multò post, magnis accitis undique copijs, Regio spiritu egressus urbe, collatis signis, cum Sfortia dimicavit. Eo prælio uera uirtute, & uario sæpe euentu, quum multis horis pugnaretur, ad extremum Sfortia, felici consilio, hortorum macerias in latere hostium disiecit, ancipitiq; acie circumuentos hostes fudit: tanta ui in transversos inuectus, ut penè Rex ipse interclusus caperetur. In ea equorum, ac hominum strage, Sfortia primum Regiæ alæ Signiferum sua manu confodit: captâ que sunt equitum ad duo millia, & in his nobiles Catalani centum uiginti: Illustresq; uiri Raimundus Perillius, Ioannes Moncata, Bernardus Contellia, & Lupus Corellia. Eodem uictoriæ impetu in arcem Alphonsus est compulsus, ita, ut à Neapolitanis, Sfortianisq; Catalanorum omnium domus in prædam uerterentur.

De infelicitate prælii ad Viterbium.

Cap. XXXII.

Infelici porro euentu ad Viterbium cum Braccio pugnavit: sed desertus, & proditus à Giliberto, & Nicolao Vrsino, qui cum Braccio, paucis ante diebus, occulto fœdere icto, ubi occasionem fortuna præbuisset, se Sfortiam in acie deserturos promiserant: Cuius sceleris indices tabulas Nicolai subscriptas manu, Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam Sfortiæ postea ostendit. Dimicatum est Cassia in uia non

longè à Buſſetanis aquis, quum Tartalia tranſuectis per
 Vulſinium lacum copijs ſuis Braccio ſe coniunxiſſet, qui ab
 Ariſpampano, & à Balneo Regio (id Feroniæ lucus fuit)
 ad montem Falifcum peruenerat. Pugnauere ſummi Du-
 ces, ſummis incenſi odijs, ſummisq; uel ob id annexi uiribus,
 à meridie ad occaſum ſolis: Quum nemo (teſte demum uir
 Ettore Braccio) è tantis copijs (quandoquidem ab octo milli-
 bus equitum pugnaretur) ipſo Sfortia, aut maiore arte, aut
 uehementiore impetu, aut diuturniore constantia dimicaſſet.
 Cæterum Sfortiam fruſtra reuocantem ſuos, ut in prælium
 redirent, letale uulnus ceruice acceptum tardauit, amiſſis ſub
 inde mille & ſeptingentis equitibus. In his capti ſunt qua-
 draginta octo Præfecti, & Centuriones, uirtute uero ma-
 xime illuſtres, Foſchinus ſororis filius, Acaëtabriga, Man-
 nusq; Bariles, quos Braccius in Veſentinam, Martanamque
 in ſulas cuſtodicendos miſit.

De clade ad Cryptam accepta.

Cap. XXXIII.

Uturus iniurias à Sergio ſibi illatas, qui
 diu uenena, & ſicas fruſtra pertentarat,
 ſtruxeratq; dudum inſidias ad Sarni pon-
 tem, armato exercitu, Neapolim intrauit, inſclamantibus Sfor-
 tianis Regiæ nomen: Ser gianum uero ad necem depoſcenti-
 bus; qui impotenti ſuperbia, malignitateq; diuina, ac huma-
 na iura conturbaret. Fauebat Sfortiæ nobilitas omnis, cuius
 concuſſu, aut bore Francisco Morimino, porta intranti pate-

facta fuerat. At Sergianus tanto metu consternatus, quod
uiribus esset impar, ad dolos se conuertit: emittiturque arce
Franciscus Ursinus, auctoritate insigni, qui Sfortiam adeat,
nomineque Reginae oret, ut ab armis discedat. Fore enim,
ut æquisimis conditionibus ea controuersia ad otium deduca-
tur: Non debere eum, quum priuatas iniurias ulcisci prope-
raret, publicarum rerum salutem in periculum deuocare, læ-
sa præsertim, & sugillata Reginae maiestate, quæ eundem
cum Sergio, conturbationis, atque molestiæ casum subire
cogeretur. Ad ea Sfortia respondit: se, uti antea Reginae
nomen in omni fortuna spectata fide coluisset, ita & tum
eius causa iniurias omnes, & contumelias animo depositu-
rum, modo ipsa se traduci, & circumagi fallacissimis Ser-
giani artibus minime pateretur. Ita cōmeante sæpius Ur-
sino, & res compositas simulante, & prædicante, ut cogen-
dis, instruendisque copijs spatium daretur, ad id Sfortia, po-
stulante Regina, adducitur, ut copias eductas urbe in subur-
bana Corregia transferret. Ea sunt contra Arcem nouam,
& ad subiecti litoris plagam hortorum amœnitate perele-
bre extenduntur. Per hunc modum tanto armorum impetu,
spe pacis ad otium compresso, quum Sfortia nihil omnino ti-
mendum putaret, spatiareturque inermis in litore, Ursinus
magna armatorum coacta manu, improuisus erupit; in compo-
sitos adoritur: funditurque tanta celeritate, ut Sfortia seminer-
mis inopinati periculi casum excipere cogeretur. Sfortiani
toto eo litore fugati ad Cryptam perfossi, à Cocceo Pausi-

lippi montis peruenere. Ibi aliquandiu Sfortia, globo factò, pugnam sustinuit: ipse que demum per Cryptam subsecutus, Casale Principis euasit, amisit quingentis equitibus. Sed demum refecto exercitu ab Aurilia familia Acerris receptus, tanta ut demum ad oppugnandam Neapolim est reuersus, ut Sergianus filios obsides dare, sarcire detrimentum ad Cryptam receptum, remissâ que potentia parem ferre cogeretur.

De infelici pugna ad Capuam. Cap. XXXIII.

Braccio quoque tumultuaria pugna superato à sanctæ Mariæ Burgum, quo in loco ueterem Capuam fuisse constat, sexcentos amplius equites amisit, adeò, ut à Braccianis, Acatabriga, atq; Iannucio captis, Tartalia primum, & ipse demum Sfortia ad Auerfam usque pellerentur. Occultarat enim Braccius aliquot turmas prædensa in sylua, quæ ad Siliceum Glanij pontem, Atellanâque uiam pertinebat: quarum eruptione, quum in transuersos impetum fecissent, primæ pugnantium alæ à reliquis interclusæ, profligatæq; sunt. Cæterum Braccius, ubi Capuam est reuersus, de Iannucio uiro fortissimo supplicium sumpsit, quòd paucis ante annis ab ipsius castris, exacto stipendio, sed nequaquam impetrata missione discessisset.

Quoties prælio, & infidiis fit captus. Cap. XXXV.

Emel omnino manu hostium, bis inimicorum
s fraude captus est. Cæterum adco felici sorte, ut è calamitate, seipso semper maior, & clarior euaserit. Siquidem præter honores, & opes, quas obiter ab innocentia, præclarâ que uirtute affluenter est consecutus, etiam illi (quod in summa totius uitæ iucundissimum uidetur) opportune, atq; feliciter euenit, ut inimici eius serè omnes, admirabili Deorum immortalium iudicio plesterentur.

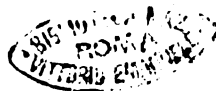
De prælio ad Casalecium facto. Cap. XXXVI.

e O insigni prælio, quo ad Bononiam, iuxta Rbeni pontem Bernardonus uir Gallus Pontificis, Florentinorumque, & Bononiensium imperator superatus, captusq; est ab Alberico, & Vermio Ioannis Galeacij Ducibus, Sfortia & ipse in potestatem hostium deuenit. In eum enim constantissime dimicantem, & deserente locum Tartalia, à latere præsidio nudatum, Facinius Canis Dux acerrimus, cum densata ala Cataphractorum equitum irrupit, adeo uehementi, improvisoq; impetu, ut multis prostratis, & ipse Sfortia equo per armos hasta perfosso deturbaretur, superincidentibusq; uictis simul, atque uictoribus, planè oppressus summum uitæ periculum adiret. Vbi uero Alberici beneficio castris hostium se explicuit, ingenti animo gregarios milites, qui exuti armis, & equis, more militiæ, dimittebantur, cohortatus est, ut bene sperarent, & se Duce Florentiam uenirent. Fore

enim, ut accepta incommoda Senatus liberalitate, & cura sarcirentur. Ita ipse pedes Apenninum transgressus, portæ urbis applicans, uti erat puluerulentus, recta in Curiam contendit, trecentos amplius viros fortes adducens: Patres conscripti, inquit, nos uestri milites, uti oportuit, pro dignitate uestra, & militari laude impigrè pugnavimus: fortuna autem quòd uoluit, & potuit, insolenter effecit. Cæterum si digni sumus, qui uestra benignitate, armis, & equis instruamur, dabimus enixe operam, ut nos iudicij uestri minime poeniteat, & nos uberiore stipendio digni uideamur. Placuit Senatui in eo publico omnium dolore generosi, infra ceterosq; animi uigor: extemploque Sfortia, accepta largè pecunia, & reffectis turmis, duplicatam numero equitum præfecturam obtinuit.

Quomodo ex insidiis fit captus. Cap. XXXVII.

Aliquitate porrò, & parum uirili insidiarum genere Pandulphi Alopi circumuentus, & in Arce noua Neapoli custodiæ traditus per quatuor menses nihil mitius expectauit, quàm, ut à carnifice conficeretur. Id enim unum ab improbis, ac imbellibus, quibus ex ignobili metu inhumana crudelitas inesse soleret, omnino timendum arbitratur. Quandoquidem illi naturæ uitio, uiros fortes, & illustres, in fontesq; præsertim non capere, aut forte captos, non temere unquam dimittere, ueluti exacerbatis iniuria eorum animis consueissent. Erat Alopus

natalibus clarus, sed decore formæ, & morum illecebris maxime insignis, quibus Reginam, fracto pudore, insanientem ad amorem pellexerat. Ea enim, uti iam pridem uidua, sublato scilicet marito, qui erat ex Austria domo, Norici Regulus, ac demum orbata fratre Rege Ladislao, apertius, atque liberius, uti libido extimularct, amoribus uacabat: adeo, ut Alopum ærarum præfectura ornatum, ucluti consortem imperij, & rerum omnium arbitrum, Neapolitani Græcorum more, in adulationem promptissimi Regijs honoribus percolerent. Is diffusus summo gratiæ loco, qui tum maxime lubricus uideatur, quum ad fastigium propius accedit, Sfortiam tanquam riualem suspettare cœperat, Regina scilicet, ubi à grauisimarum rerum consultationibus discederetur, familiarius, ac blandius cum Sfortia iocos miscente. Tanta enim erat in eo uiro Staturæ dignitas, & frontis bonos, & in sermone alacritas militaris, ut Reginæ animum ingenitæ libidini semper obtemperantem, facile occupare posse uideretur: Ut inde, qui, & gloria sua, & militiæ opibus tantus erat, ualidissimo gratiæ nexu confirmatus, ut Summi Ducis, & denique Regis nomen usurparet. Itaque liuore, atque perfidia Pandulphi, Sfortia nouo calumniæ genere oneratur, subornatis, qui dicerent, non incerta fama circumferri, Sfortiam ante omnes delectum esse, cui Regina nubere, matris ipsam nuptijs fore, ut Rex intra paucos dies appellaretur. Per hunc modum nihil tale suspiciens Sfortia, ex cœnaculo in cubiculum ductus, atque inde custodiæ traditus

est. Sed in eum nihil durius, & atrocius statuente Regina, nec obsistente tamen impotenti amatoris coepto, plane accidit, ut nemo è tantis copijs, totq; præfectis, uti sperarat Alopus, à Sfortia deficeret: Sed in unum Sfortiani omnes, Laurentio Duce, ad urbem Clusium cogrentur: peruasuri infestis armis usque Neapolim, ut Ducis iniurias uindicarent. Peropportune quoque sub id tempus allatum est, Iulium Cesarem è familia Capuana, Capuam, unde erat oriundus, occupasse: Christophorum item Cactanum defecisse à Regina, & Iacobum Candolam, qui Dux bello clarus erat, Aquilanos ad defectionem impulisse. Qua rerum necessitate adductus Alopus, quum nemo esset, qui ipso Sfortia melius, atque præsentius Reginam tutari, rebellantesq; comperere, & persequi armis posset: Sfortia cum multo uerborum honore custodia educitur: datisq; obsidibus, & accepta ingenti pecunia, gerendi belli cura ei protinus demandatur, ea conditione, ut Catellam Alopi sororem, matrimonio sibi adiungeret: qua affinitate cum Alopo sincera fide in gratiam redijse testaretur. Obsidum Princeps fuit Franciscus filius, qui postea uirtute animi, & felicitate rerum gestarum, omnes eius ætatis Duces antecessit.

Quomodo ad Beneuentum sit captus.

Cap. XXXVIII

P. Aribus quoque insidijs, sed multò acerbiorè periculo, & calamitate maximè diuturna, iterum in carcerem est coniectus. Nusserat

F

Regina Iacobo Martiæ Comiti uiro, è Narbonensi Gallia, Regijs natalibus orto, nulla honestiore de causa, quàm, ut impuditiæ probra accepti coniugis imagine tegerentur: cæterum ea conditione, ut is Regio nomine penitus abstineret, & Tarentinus tantum Princeps appellaretur. Miserat Regina, qui cum è Mansfredonia Neapolim uenientem exciperent ipsum ante alios Sfortiam, qui Magisterij equitum honore longè amplissimo cæteros anteibat, & cum eo Perctum Allobrogem, Regiæ Aulæ Præfectum, Troiæ Comitem, atque item Iulium Cæsarem Capuanum, cum Fabritio fratre, & Ceccholinum Perusinum, alas equitum ductantem, homines gloriæ, ac amplitudini Sfortiæ plurimum inuidentes. Hos diserte etiam, atque etiam Regina monuerat, præceperatq;, ut Iacobum non alio, quàm Principis nomine salutarerent. Verum, ubi in conspectum est deuentum, solus Sfortia, cæteris omnibus, magno astu, & repentina perfidia in adulationem procumbentibus, Regiæ mandatis paruit: neque uel præfenti exemplo adduci potuit, ut eo scelere Regiam offenderet, ac officij, pariter & libertatis oblitus impudenter assentaretur. Ita, uti coniurarent uictores Sfortiæ hostes, Iacobum aduent, in Sfortiam, falsis uera miscntibus, peracerbe, & grauius inuebuntur: adduntq; magnis pollicitationibus, si animum Regio nomine dignum cæptis afferre uelit, se omnes strenue operam nauaturos, ut ei certissimo Procerum studio, & secundissima Populi uoluntate, nec demum succensente Regina, Regiæ dignitatis corona deferreretur. Sed

ante omnia, Regnam duobus impotentibus mœchis, atque latronibus omnino liberandam uideri, qui Regnum pro libidine lacerandum, euastandumq̄, subacta pessimis artibus Regina, arroganter occupassent. Hos esse & Alopum & Sfortiam: Sed illum postea Neapoli facile tolli posse, se præsentem Sfortiam celeriter oppressissent. In hunc modum inita conspiratione, per assuetos cœdibus satellites, quorum Sclauettus ex Illyrico Princeps erat, eum in itinere confodere statuerunt: quum in uado Caloris amnis incautus, & à suis disiunctus facile confici posse uideretur. Sed percussoribus demum ad patrandam tanti uiri cædem animus defuit, quum insidentem militari equo, cui à sefforis fiducia, Sperantio nomen erat, quadratoque suorum agmine, & minaci uultu amnem transgressum, formidassent. Certis enim cōiecturis uir acutus clam ab se quædam imperari, agminaque componi animaduertat, notaratq̄ pallentia ora in quibusdam, qui atrocia, & periculosa suspensis animis agitare uidebantur. Sed nihil adeò sæuum aduersum se pati posse, uir adaperatus, & generosus ad animum admittere, adeò, ut in Arcem Beneuentanam ad Iacobum ascendere non dubitaret. Ibi ex composito, quum Iulius Cæsar spurcissimo ore, maledictis agendo perfidiæ crimen obieceret: contraque ipse succensus ira, & calumniæ indignitate permotus, cum tanquam improbe mentientem in singulare certamen militari prouocatione deuocaret: Spectante Iacobo, res eò deducta est, ut Perettus, & Cecholinus, simulatione of-

scij altercantes dirimerent, comprehenso q̄ in diuersa cubi-
cula diducerent. Sed Iulius statim est dimissus, Sfortiæ au-
tem manicæ ferræ statim iniectæ. Nec mora, magno con-
tursu facto, Sfortiæ domus diripitur, equites uertuntur in
prædam, captiꝫ tres liberi eius, et propinqui ferme omnes
custodiæ traduntur, uno excepto Sanctoparente, qui initio tu-
multus talia suspectans, atque opportune diuinans feliciter
effugit.

Quo Iacobus ex Principe Rex sui appellatus, et Sfortia seruatus. C. XXXIX

Apto Sfortia Iacobus Neapolim uenit, pro-
c dente que nouam Arcem Auersano Centu-
rione, cui à contrario euentu Seruatori nomen
erat, ea potitur, Paulum Ursinum liberat, interfecitq; Pan-
dolpho Alopo, nuptiales mensas eius sanguine conspergit.
Nec multo post Reginam coniugalis quidem thori consor-
tem facit, Sed erepta totius Imperij potestate multis onera-
tam probris, et seuerè castigatam, ne diffugiat à Gallis cu-
stodiri iubet: Regios titulos ipse usurpat, et Gallis hono-
res, præfecturas, et Magistratus dilargitur. Interim Sfor-
tia deuectus in insulæ Megaris arcem, cui ab Ouo nomen
est, acerbissimis tormentis cruciandus Bernardo barbaro ho-
mini traditur: ut expressis tesseris quæstione, ea oppida re-
ciperent, quæ Sfortianorum imperio tenebantur. Nec supre-
ma tamen uis, uti antea decreuerant, uitæ eius affertur. Tot
enim acerrimos Duces, propinquos eius, tantasq; copias ucte

ranorum militum, amore, & studio incredibili, multisq; beneficis, & diuturna consuetudine Sfortiano nomini ad id etas formidabant: Vtpote qui eius rei periculum, superiore anno improspere factum fuisse meminerant. Porro Sfortiani milites fuga ad Petrafixæ oppidum in Samnio coeunt. Michaeltus, & Laurentius Attenduli, & Sancto parens infesta populatione in suburbanas usq; villas, portasq; Neapolini deferuntur. Ob id Iacobus copias conscribere cogitur, quibus Iulius Cæsar, & Cecholinus hostem reprimant, & Tricaricum urbem expugnent, quam Ladislaus Francisco Sfortiæ filio, præclara pueri indole adductus, dono dederat, Erant in præsidio Michaeltus ipse, & Michelinus Rabinianus, cui Margarita Sfortiæ soror, Foschini, & Marci Attendulorum mater, defuncto priore marito, denupserat. Ii de Sfortiæ salute solliciti, opportune de inducijs, compositione que agere cœperant, facta que potestate impune comandi è castris hostium, summæ nobilitatis homines Tricaricum uenerant, Antonellus Pudericus, Ruffus Caietanus, & Angelus Vellianus nouæ Arcis præfectus. In hos Margarita fraternæ uirtutis æmula, arrepto uenabulo loricata impetum fecit, comminata que accerbissimum mortis genus, ni fratrem incolumen sibi redderent, legitimo iure captos comprehendit. Quando ab ipsa, quæ Tricarici imperio, & ditione potiretur, nequaquam autem à Michaelto, Micheli.ôque, quibus nullum in caute uisus esset, fides petenda fuisset. Id uirile facinus haud dubi-

am Sfortiæ necem auerit. Extemplo enim à legatorum propinquis, concursu ad Regem factò, facile impetratum est, ut Sfortiæ parceretur.

Quibus conditionibus Sfortia necem effugerit.

Cap. XL.

Is autem conditionibus inter Sfortianos, & b Regios, res compositæ sunt; ut tradito Tricarico, et remissis legatis, Sfortiæ liberi, et propinqui omnes, ac milites dimitterentur, præter Franciscum, qui ad solatium præteritæ calamitatis in liberiore iam, humanioréque custodia cum patre relinquebatur: Laurentius autem & Sactoparens, mille equitum stipendia sub Rege mererent: Michaletus quoque, uti luberet, cum Leone, Ioanne, Alexandróque Sfortiæ liberis in Hetruriam proficisceretur iureiurandóque Rex promitteret, nihil se postea Sfortiæ nociturum: Margaritæ item potestas esset, ubi uellet Neapolitano in Regno considerare: Idemque liceret Catellæ Sfortiæ uxori, quæ in tanto rerum tumultu ad sacratas uirgines in templum Diuæ Claræ cum Livia priuigna confugisset. Michaletus quoque concessum est, ut quoties uellet, Sfortiam inuiseret, alloquereturque sine arbitris: Isque demum approbante, adhortanteque Sfortia, ad Braccium, ueluti ad ueterem amicum, tuentemque Sfortiæ oppida in Hetruscis cum sexcentis equitibus contendit.

De supplicio Cæsaris, & Sfortiæ Felicitate.

Cap. XLI.

Acato Regno à Sfortianorum incurfiombus
 p Iacobus nihilofecius Reginam in cufiodia cō
 tinebat, abutebaturq; imperio adeò infulcater
 ut folis Gallis cunēta deferret. Italicos uero homines ufq;
 ad faftidium omnino reiceret, atq; contemneret: & deniq;
 illuſtrium amicorum obliuifceretur, qui cum ſummo ſcelere,
 atq; periculo ei Regium nomen aſſeruiſſent, Hac indigni-
 tate permotus Iulius Cæſar ingenio ſuperbo, atq; præcipi-
 ti, ulciſcende cum publicæ, tum priuatæ contumeliæ cōſilium
 deſumpſit. Repulſam enim ter tulerat, quum in locum Alo-
 pi ſupplicio affecti, aut captiui Sfortiæ, aut deniq; Peretti
 paulò ante defuncti, ſuffici cupiuiſſet: præoccupantibus cū
 èta Gallis, qui ampliffimos honores ſibi debcri exiſtimabat.
 Ii ſunt ordine Magiſter equitum, Regiæ aulæ præſectus,
 atq; item Præſectus ærarij, qui hodie nouitio uocabulo, Co-
 meſtabilis, Senefcalcus, & Camerlingus appellantur. Igi-
 tur Iulius Cæſar letali bile percitus, Reginam ſecreto adit,
 ipſius iniuriam, & communes omnium miſcrias deflet:
 quibus ſe præbuiſſe initium fatetur: Sed accepta fide ſerio
 promittit, tam forti animo, quàm antea incauto his rebus om-
 nibus finem allaturum: modò ipſa dignum Regio ſanguine,
 & præſenti fortuna conſilium ſyncera fide ad animum
 tranſmittat. Confoſſurum enim ſua manu pſeudoregem pol-
 licetur, ut Reginam ſimul, et patriam à barbarorum tyran-
 nide liberet. Tum uero Regina gratias agens excuſiſ la-
 chrymis, & præbita dextra, fidem dedit, ſe immortalis be-

neficio obstrictam fore. Si id, quod egregio uoto conciperet,
& à Dijs immortalibus, & à fortuna probarctur: cæterum in id facinus animum pararet, & ad se triduo reuertetur, ut cuncta aptius, uti opus foret, constitui, atq; instrui possent. At sæua mulier, nec oblita recentis iniuriæ, quod auctore Iulio Cæsare, & necatum Alopum, cuius memoriam occultis fletibus assidue percolebat, & Sfortiam tutorem Regni, defensorémque Regiæ dignitatis, tormentis excruciatum, ipsamque Regio fastigio deiectam, in custodia barbaris traditam, obliuisci non poterat, animum ad uindictam, atque perfidiam reuoluit, detulitq; cuncta ordine ad maritum, ut in corrupti amoris, & propensissimæ uoluntatis fidem, animo eius infereret, & geminata demum proditione, utrunq; disparibus insidijs aggredereetur. Iacobus ea nouitate periculi exterritus, nec planè mulieris inditio fidem præbens, ubi compositis insidijs in Reginæ cubiculo Iulium Cæsarem eadem de patrandæ cæde promittentem, conopeo tectus audit, profilientibus armatis extemplo Cæsar est comprehensus, & in foro, quum securi percuteretur, demum dignas instabili, & turbido ingenio pœnas persoluit. Per hunc modum Iacobus ad eò insigni uxoris officio deuictus, familiaris, atque frequentius Reginam adibat, permittebatq; ut solito liberius, & sine custodibus tota arce uagaretur.

De Regina capto Rege liberata.

Cap. XLII.

Cæs

AEso Iulio Cæsare, & ob id facinus Regi-
 na in coniugalem tborum, communesq; epu-
 las recepta, Iacobus nequaquam omnem ani-
 mo suspicionem deterfisse uidebatur, quum spatianti Regi-
 næ arcis limine pedem efferre, aut nauicula deuehi non li-
 ceret. Itaque duo Neapolitani altitudine animi insignes, eri-
 picndæ, afferendæq; in libertatem Reginæ, ac expellendi
 Regis, negotium susceperunt, Otbinus Caracciolus, qui inter
 optimates auctoritate, & opibus præcellebat, & Anechi-
 nus Moriminus popularium Princeps. Discefferat oppor-
 tune per eos dies Lordinus Gallus, equitum Magister, cum
 copijs in Aquilanum agrum profectus: & festus dies pu-
 blico epulo, & chorearum ludis in theatro celebrabatur.
 Ad id, honoris causa, Gallorum proceres inuitati: & quum
 nouæ nuptæ omnes, matronæq; nobilitate, & forma lectis-
 simæ ad eam celebritatem ducerentur, baud difficulter, sed
 magnis tamen precibus à Rege impetratum est, ut Regina
 iucundissimis huiusmodi, uoluptuarijsq; spectaculis interesset.

At postquam, inclinante in uesperam die, saltationi finis
 est impositus, Reginam ciuibus agentem gratias, & simu-
 lanter in arcem nouam redire parantem, à dextra, sinistraq;
 Otbinus, & Anechinus comprehendunt, stipatisq; ualida in-
 uenum manu, eam in Capuanam arcem perducunt. Exem-
 plò Reginæ nomen inelamatur: inuaduntur Galli, totaque
 urbe fugati in arcem compelluntur. Rex ad inopinati
 periculi discrimen, metu consternatus, portas claudi iu-

bet. Neapolitani ex aduerso circumuallare arccm, egressus obstruere, & latè obsidere Regem pergunt. Quibus rebus non modo dignitati, sed & saluti uehementer timens, nudatusq; omni militum præsidio, & consilij penitus inops, his conditionibus in deditiorem est receptus, ut in posterum Regis titulis abstineret, Tarentinus Princeps appellaretur: Gallos uero omnes, præter quadraginta, in Galliam remitteret: & Sfortia statim custodia emitteretur, redderenturq; ei, si erepta oppida, renouatoq; ueteri honore, Magister equitum crearetur.

De iniuriis eius Deorum iudicio uindictis.

Cap. XLIII.

b Aud dubie concessu, & munere Deorum, ea, quæ longè omnium honestissima, maximaque uidetur, per omnem ætatem uoluptate potitus est, ut insignes iniurias suas ab his plerunque, qui erant inimicissimi, uindictas conspiceret. Facile enim accidebat, ut hominem multo candore, fide, probitateq; ingenij præditum, & nunquam per circuitus, atque fallacias, sed militari, ad aperta que uia ad uerum decus properantem, ij maxime ex insidijs peterent, qui imbelles, malis artibus, & perfidiosa simulatione in aula Principum ualere, aut bellica uirtute ualde inferiores, in recessibus animi cæco liuore torquerentur. Sequentibus enim naturæ uitium merita pœna non defuit, quæ nocentes, uel pede claudo, mature consequitur.

P Andulphum Alopum; cui Ioanna Regina eius amore perdita, ærarij præfecturam, ingentes opes, & totius Regni procuratoriam detulerat: adeoque ei profligato pudore erat obnoxia, ut ab imbelli, impudicoque iuvene, ipsum Sfortiam uirum fortissimum, in fontemque carcere includi pateretur; securi percussus, triduoque in sepultum Neapolitani in foro spectarunt, quum Iacobus Rex, qui tum & Sfortiam in custodia seruabat, ipsum Alopum in Reginae stratis occultatum, deprehensumque cepisset.

De nece Iulii Cæsaris, Peretti, & Cecbolini. Cap. XLV.

i Vlio Cæsari Capuano, Peretto Troia Comiti, & Cecbolino Perusino par uitæ exitus fuit. Hi enim uirtuti, atque amplitudine Sfortia inuidentes, nihil tale suspicantem Beneuenti comprehenderant: quum etiam eum biduo ante, summissis percussoribus, interficere cogitassent. Horum igitur malignitate, atque perfidia captus Sfortia, & crudelitate Regis in quaestione tortus, priusquam è carcere mitteretur, audiit, Iulium Cæsarem ab ipso Rege, digno perfidia eius supplicio publice necatum: Perettum uero idem expectantem acerbissimo intestini dolore, incertum an ueneno sublatum. Nec multo post Braccius in Afsiatum campis, memorabili pugna superatos Carolum Malatestam, & Cecbolinum uiuos cepit: Re

cuperata ex ea uictoria urbe Perusia, Carolum tanquam hostem, ingenti pecunia redimi permisit: Cecbolinum autem uti inimicum, & aduersarum partium acerrimum Ducem in carcere necauit.

De calamitate Iacobi Regis. Cap. XLVI.

i Pse quoque Iacobus, qui Reginam uxorem, in captiuæ morem, Gallorum custodia sepe rat, in faustò que Iulij Cæsaris, & Cecbolini studio Rex fuerat appellatus, uix undecim mensibus regnauit. Nobilissimorum enim ciuium conspiratione in potestatem Reginae redactus, cum superbiæ, & crudelitatis exitum tulit, ut talionis pœnam subiret. Sed demum impetrante Martino Pontifice, quum liberiore custodia seruaretur, nauigio repente conscenso, Tarentum profugit: sed eo fortunæ euentu, ut inde oppugnatus à fœmina Maria Bauca Ladislai Regis uxore fœdisime pelleretur. Sensit & demum uel Italia pulsus, infestos Deos, rabidissimis uentis in Cephaleniam insulam raptus, & longo tandem, uariòque errore delatus in Galliam. Desperatis nanque rebus, ut ignominiam, & calamitatem, religionis uoto contingeret, sacri habitus cucullam sumpsit: atque ita uir sæuitia, & fastu intolerandus, inter Sacerdotes in obscuro uitam finivit.

De Sergio Magno Senescalco trucidato. Cap. XLVII.

f Vit etiam perpetuò infestus Sfortiæ Sergianus Caracciolus, qui à Regina in delitijs habitus ad id gratiæ, potentiæq; fastigium pervenerat, ut Alphonso Regi in filium adoptato, auctoritate, ac opibus æquarctur. Hunc à Rege captum, qui Regiæ matris nomen tantis impuditiæ probris liberare contendebat, Sfortia redemerat: ita, ut in eius gratiam, cupiente præfertim, expetente que Regina, illustres duodecim Catalanos, quos, profligato Rege, ceperat, gravi admodum permutatione dimiserit. Sed tanto etiam obstrictus beneficio, in posterum nihil ab ingenio suo discessit, quin pessimis artibus, hostilia, & maxime atrocia in Sfortiam moliretur. Hunc ad extremum viri illustres, qui tale monstrum ferre non poterant, ut Regiæ pudori consulerent, pernoctantem in arce Capuana, evocatumque cubiculo trucidarunt. Iacuit & semivivum cadaver in via publica tanto fortunæ ludibrio, ut Regina nullam uocem emitteret: propinquis tanti viri cædem vindicandam non susciperent: Magistratus autem id factus miro silentio transmitteret.

De Nicolai Vrsini fœda morte.

Cap. XLVIII.

n Icolaus etiã Vrsinus Bartholdi filius, à quo Viterbiensi acie Sfortiam desertum, proditumque memorauimus, uti Braccius ipse aliquot post annos ad Gaianellum in colloquio syncerè testatus est, eius facinoris pœnas ignobili morte persoluit. Quam

enim apud Suanani oppidum Senensis agri, suæ ditionis, impotenter agrestium feminarum pudicitiam expugnare pergeret, concursu unius familiæ, quæ in tyrannum coniurarat, uenabulo, & irati quidem aratoris manu, crudelissime confossus interiit.

De Paulo Vrsino Braccii infidiis interfello. Cap. XLIX.

U m Paulo etiam Vrsino insigni Duce, dilacerata uetere amicitia, simultates adeò uehementer exercuit, ut ex militari prouocatione usque ad singulare certamen, iram, atque odium efferrent. Sed id facinus auertit Ioannes Pontifex Balthasar olim Cossa, quem tum primum è Bononia Romam petentem Sfortia eius militiæ ascriptus deduxerat, ostentaratque in ea pompa per mediam urbem ornatisimas alas, & ueteranas aliquot cohortes, inuidente Paulo, qui clientelis, & Vrsinæ factionis uiribus pollens, neminem potentia, & dignitate parem pati, et prorsus Romæ solus regnare cupiebat. Erat enim bello acer, uerum ambitiosus, impotens, cruentus, & ab ingenij mobilitate, crebris, fœdisque transfugijs infamis. Itaque, quum Sfortiam extimulatum uarijs iniurijs ab amicitia Pontificis diuellere, urbemque detrudere pergeret, quòd eo expulso, nemo esset reliquus, qui licentiam, audaciamque ipsius frenare posse uideretur: Id aperte molitus est, ut Sfortia de salute sollicitus, ui ac iniurijs compulsus urbe excederet, & in Algido castrametaretur: Nec, ut rediret adduci potuit:

quanquam Pontifex, misso ad eum Sancti Angeli Cardinale uetere eius amico, communi nomine pro Paulo fidem interponeret. Respondit enim, se eius hominis temeritati salutem minime commissurum, qui antea in conspectu Gregorij Pontificis manu sua Mostardum clarissimum Ducem confodere non dubitasset, & ab eius inusitati facinoris impunitate animum minoribus postea cædibus efferatum ad terrendos homines ostentaret. Inde Sfortia Ladislao Regi se coniunxit: ad quem non multo post, & ipse Paulus est profectus, prodita urbe Roma, quam paulo ante cum insigni laude defenderat. Sed eum demum Vmbrico bello proditoris accusatum, & Neapoli ad supplicium in custodia seruatum, Ladislaus immatura morte sublatus, periculo exoluit. Sed, ut meritas, & fatales pœnas subiret, fortuna demum eo parte illum carcere eduxit, ut Braccio obijceret, qui, dum Sfortia in cathenis teneretur, cum ad Collem Floridum extra portam oppidi spatiantem nactus, Tartalia, & Ludouico Columna operam nauantibus, interfecit. Eo cædis nuntio cretum in spem libertatis Sfortiam, sublata uoce dixisse, ferunt: Ergo & mihi insonti Dijs immortales mature cathenas soluent, qui uti æquis simi iudices, impio, ac omnium deterrimo dignum uitæ exitum celeriter attulerunt.

De Armaletii proditoris supplicio. Cap. I.

- a Rmaletium quoque Asculanum, cui ut equitum turmam, & cohortes peditum simul

ductaret, contra uetus institutum indulserat, unum omnino e
tantis copijs, & beneficij oblitum, & summa cum perfidia
alienatum sensit. Hic enim duce Neapoli custodiæ tradito,
urbem Orbitum naturali munitione inexpugnabilem, quum
fidem cum fortuna mutasset, Braccio uenalem proposuit, &
prodidit. Nec diu Armalerius auro illo flagitiose quæsito
potitus est. Hostilia enim molitum, accumulataque perfi-
dia, nouæ proditiõnis consilia, fallaci ingenio uersantem, Vi-
tellijs Patriarcha Cornetanus laqueo necari iussit.

De infelicitate Braccianarum partium, & Sfortianarum
prospero successu. Cap. LI.

b Ac quoque Deorum immortalium censura,
id etiam in cumulo felicitatis accesit, quòd ni-
hil, uel eo uita functo, iustæ ultionis uidetur
esse prætermissum. Quandoquidem Franciscus filius ita
patris uirtutem, & opes, & studia militum excepit, ut non
multò post, Braccium, atque item continenter eius partium
Duces non uno in prælio prosterneret. Non multis enim
inde annis, cum Nicolai Picinnini opes, tum filiorum eius co-
natus, uirtutis æmulatione certantium, magnitudine, & feli-
citate rerum gestarum usque ad eò frepit, atque deleuit, ut ne-
mo Braccianæ sobolis hæres, qui dignitatem originis, & se-
nescentis famæ nomen sustineret, facile reperiretur.

De uulnere ad Viterbium accepto.

Cap. LII.

Viterbiensi

u Iterbiensi in pugna grauisimum ex obli-
quo vulnus ceruice excepit: quum ei Bran-
dolinus Comes uebementi incurſu, dilorica-
ta caſſide, in iugulum uſque baſtæ cuiusdam adgeſſet. Ne-
que prius, uel multo manante ſanguine, reduci è pugna pò-
tuit, quàm à Sancto parente irato ſimul, & reclamante, cor-
reptis equi habentis, retro uerteretur. Adeò enim ira, dolo-
rèq; incenſus erat, ut uindictæ cupidus, in ſana quadam tme-
ritate cum paucis ſæpius in medios hoſtes procurrere, per-
uaderèq; uſque ad media ſigna non dubitaret.

De periculo eius in expugnatione Capitonis. Cap. LIII.

e Adem penè animi peruiſia, quum ulturus
iniurias, Braccium Martini auſpicij in Vm-
bria perſequeretur, in expugnatione Capito-
nis oppidi extremum uitæ periculum adiit. Deſcendebatur
acerrimè oppidum à Braccianis, adeò, ut Sfortiani, quater re-
dintegrata pugna, & irritò ſemper conatu, multis acceptis
uulneribus, ſegnius murum ſubirent. Id dedecus, ſe præſen-
te, admitti, elato indignantè que animo, minime ferens, com-
prehenſam ſua manu ſcalam mœnibus admouit, & ſubiit.

Nec deſuere hoſtes, quin in eum accendentem forti exem-
plo milites, ingentia trabium pondera, molaresq; lapides pro-
uoluerent, ita, ut comminutis ſcalis, terribili ſtrage in præ-
ceps dati, tota foſſa ſternerentur. Decidit Sfortia è ſum-
mo ferè muro deturbatus, adeò, ut multis fomentis, uix poſt

horæ spatium ad uitam sit reuocatus. Eo tamen casu, nequaquam intermissa pugna, recrudit, inusitato que ardore Sfortianorum militum, corona muri occupata, oppidum est direptum, & Bracciani Duces capti, ipso prope spectante Braccio, qui laturus opem cum magnis copijs aduentabat.

Inter captiuos fuere clarissimi postea Duces, Comes ipse Brandolinus, cuius manu Sfortiam ad Viterbium uulneratum fuisse meminimus, & Gattamellata Narniensis, cuius hodie ænea equestris Statua Patauij à Senatu Veneto posita conspicitur.

De uitæ discrimine in quo Romæ uersatus est.

Cap. LIIII.

u
Ersatus quoque est in longè maximo uitæ discrimine : quum mediâ in urbe Roma, continuato per tres dies cruento certamine, pugnetur aduersus Ursinos, contra urgentibus Columnis, atque Sabellis, quibus Sfortia Dux aderat. Non longè enim à Mineruæ templo, quà itur ad Aemilianum arcum, è fenestra, ingenti saxo, brachium est ictus, adeò uehementi dolore, conuulsisq; neruis, obortâque oculis caligine, ut exanimatus ab equo prorueret, & à suis pariter, ac hostibus fœde proculcaretur. Sed uir nequaquam dolore uictus, in genu sese fortiter erexit, læuâque proximi equitis lora stapedis comprehendit : Is erat Laurentius eques Romanus, cognomento Sirdus, qui claua ferrea obuios pertundens, ut opem ferret, proturbatis, disiectisq; hostibus, ad Sfortiam ferocem

equum adegerat, cohortans, & monens, ut galeæ bucculam eleuaret, raptariq; se equi uiribus pateretur: Atque ita correctus per bucculam, innixusq; stapedis loro, ægre pertrahente Surdo, in pacatum locum peruenit, magno proorsus miraculo seruatus, sanatusq;: Quandoquidem quadraginta amplius diebus, cum brachij, tum dextræ manus sensu, usq; caruerit.

De insidijs ad Calorem annem strenue uitatis. Cap. LV.

t Er ex insidijs in summo uitæ discrimine uersatus est: Primo ad Calorem annem, apud Beneuentum, pridie quàm à Iacobo Rege, & à coniuratis custodiæ traderetur. Profluentis enim uadum tentanti, disiuncto que à suis, ad id delecti equites, districtis repente gladijs, & adactis equis uim afferre decreuerant. Sed ille, quanquam nihil tale suspicaretur, quum sine consilio suo quædam turbatus, quàm pro pacati, & nihil hostile timentis agminis consuetudine, imperari, & circumagi uideret, tanto animi uigore sub uexillo agmen composuit, & galeatus ferocem equum, quo in prælijs uti erat solitus, conscendit, ut conturati, subito pauore concepto, quominus tela expedirent, uel una terribilis, & parati eius facie terrentur.

De insidijs ad Sarnuum astu superatis. Cap. LVI.

s Ergianus Caracciolus de formi postea uitæ exitu memorabilis, quum anxie riuales time-

ret, ob idq̄ Vrbanum Auriliam Regiæ genio respondente-
tem, specie honoris, legatum Constantiam ad Concilium able-
gasset, Sfortiam & ipsum eodem astu tollere conatus est: hoc
denuum à Regina impetrato, ut aduersus Sanseuerinæ fami-
liæ proceres in Brutios mitteretur. Discesserant enim San-
seuerini à uetere officio, nec planè tamen rebellarant. Ob
id putarat Sergianus, Sfortiam aut minus feliciter Regiæ
operam nauaturum, aut Sanseuerinos inexpiabili iniuria af-
fectos contractæ affinitatis, ac amicitiae iura turbaturos. Sed
Sfortia auctoritate ingenti potius, quàm belli metu, sanatis
Sanseuerinorum mentibus, ita celeriter negotium confecit, ut
ei Sergianus regredienti, non uno in loco insidias pararet.

In Picentinis enim occupati calles, suppressi cōmeatus, &
circa Salernum exciti agrestes, qui præcis itineribus Sfor-
tianas turmas aggredierentur, præpositusq̄ denuum ad Scaf-
fatam ponti Sarni amnis Campanus Centurio, ut transeun-
tem inuaderet, atque conficeret. Verum id rescivit Sfortia,
copijsq̄ ad Anchariam uicum subsistere iussis, obsoleta laci-
nia indutus, armatusq̄ tragula, & galeatus, stabulario simi-
lis percussores fefellit. Quum enim in equi clunibus, de mo-
re, mantica cum strigili gestaretur, & cribrum ab ephippio
dependeret: quis eum tanti nominis Imperatorem putasset?

De periculo ad Caietam paruo casu facile superato. Cap. LVII.

P Aruo etiam temporis momento, & magno
quidem parentis fortunæ beneficio, Al-

phonsi Regis insidias præuertit. Venerat ad Reginam Sfortia, quum illa, graui tum ad Neapolim autumnio, Caietam cum Sergiano secessisset, atque unà Rex Alphonsus in Formiano littore inter fontes, & Citriorum sylvas, uitandi æstus causa uersaretur, ut cum ambobus, post redditas Aseras, de Stipendijs, ac oppidorum possessione disputaret, inuasit repente Regis animum sæua libido, Sfortiæ tollendi.

Is enim unus erat, qui uirtute animi, & bellicis uiribus terribilis, offuturus esse uideretur, si ambitioso animo spes suas proferre, & aperte regnum inuadere uellet. Sed Sfortia magno, & planè Regio comitatu, multisq; fortibus alarum præfectis semper stipatus, nequaquam sine ancipiti periculo comprehendi posse uidebatur. Excogitauit itaque dolum Rex peracutus, trirememq; conscendit, inuitato Sfortia, ut honoris causa secum, legato Pontificio obuiam uenire minime grauaretur. Is erat Fonseca Cardinalis, qui ad eum à Martino mittebatur. Nec dubitauit Sfortia, quin pariter conscenderet, nihil de Catalanorum perfidia suspicatus: utpote qui, ad aperta ingenui animi fiducia, nihil sibi insonti timendum arbitraretur. Paratæ iam erant compedes, & laqueus more gentis, saccusq; quo inuolutus, profundo mergeretur: quum id promontorium, in quo mirabile Planci sepulchrum late cõspicitur, transuētis celerius opinione omnium, è Spelunca no littore, legati triremis apparuit. Tum uero Alphonsus, qui tum in recessum extremæ puppis sceleris ministros uocarat, animum à nefario consilio ad pristinam comitatem re-

uocauit : ne aduentantis sacrati uiri lætitiã, & publici officij cæremonias, tanti facinoris atrocitate conturbaret. Ita Sfortia Deorum immortalium munere conseruatus ad suos redijt : quum eum Sfortiani omnes, tanquam fato functum, uerisimis lachrymis eluxissent.

De moderata liberalitate eius, & abstinentia, contemptuq; pecuniæ. Ca. LVIII.

N exercenda uero liberalitate, qua una maxime uirtute, uel ingentia uitia occultari facile possunt, mediocritatem tenuit : uaria admodum fama, quum in erogando, distribuendoque, meditata, & prouisa largitione uteretur : quasi Ducem ad gloriam, & ad magna imperia semper aspirantem pensitata ratione uti non deceret : quum militi præsertim improuisa, & festinata potior uideretur. Sed ille opes semper contempsit, adeò liberali iudicio, ut à signatæ pecuniæ nota oculos semper auerteret, uituperatis, qui diro eius conspectu, & uenena libidine gauderent. Sumptuarias rationes, censu oppidorum, & stipendijs æquabat : ne, ut ipse dicebat, temere decoqueret. Creditores raro contempsit, nunquam elusit : quoniam opum, & diuitiarum opinionem, fide potius, & incorrupta existimatione, quàm præsentì pecunia, constare iudicabat. Nemo enim ea tempestate, quum oporteret, opulentior, ac instructior fuit. Quandoquidem insigni studio mensariorum omnium exoneratus etiam grauibus impendijs iuuaretur. Vt tum accidit, ad Viterbium amisiss supra mille

equitibus, ad pecuniae inopiam redactis: quum è foro Romano, amici, atque beneuoli certatim sub una tantum syngrapha aureorum nummum triginta millia contulissent. Irridebat plerisque, & in hoc Braccium etiam ipsum, qui aliquando aliena rapere, praedariq; quàm aë alienum dissolucere mallet, ut ab extemporanea, & dissipata liberalitate militum animos sibi deuinciret. Præcipua enim cura ei semper fuit, paganos, & agricolas ab auaritia militum defendere: hospites tueri: licentiam militarem, in hybernis, & in agmine, in dicta graui, ac inexorabili pœna, cohibere: ac demum deditis, conseruatisq; quàm expugnatis, atque deletis urbibus, lætari. Adeò, ut eum Braccius in colloquio ad Saccomaniam syluam, quod utrique supremum fuit, post multa de bellicis artibus grauisime disputata percunctaretur: Cur nam tantopere seueritatis, ac abstinentiæ laudem quærendam putaret: quando id prorsus à toto militaris consilij proposito alienum esse uideretur, Quòd promereri studia militum, uel cum iniuria generis humani oportere censeret: si ad ingentia imperia, & opes, uti ipsi ab humili fortunæ loco prosperè decreuissent foret euolandum. Ad ea Sfortiam respondisse, ferunt: nihil esse gratius Dijs immortalibus, æquitate, atque iustitia: qua una maxime, quæ sitæ bello opes, postis demum armis, cum insigni gloria firmarentur.

De duabus eius concubinis.
Cap. LIX.

¶ Vum Perusinis, apud quos Biordus, & Ce-
 cholinus fratres, interfecto Pandulpho Ba-
 leono nobilitatis Principe, popularium sta-
 tum induxerant, stipendia mereret, in bybernâque concessisset ad Martianum oppidum, uirginem admodum nobilem adamauit, Luciam Trezaniam, adeò, ut amatorijs obsequijs & spe nuptiarum pelle&tam, iustæ uxoris loco haberet, & coleret. Ab huius felici admodum fœcunditate au&tus est fortunata sobole maximorum Ducum, & Principum. Sed eam aliquot post annos, uti iam planè impar, tantis scilicet opibus partis ab illustri uirtute famam consecutus, Ludouico Folianeo in matrimonium opulenta dote præbita collocauit: quum paulò ante maximas spes parandi imperij ingenti animo uersantem, ut uxorem opportunè duceret, temporum necessitas impulisset. Ex ea demum natus est Conradus, qui Francisco Sfortiæ uterino fratri, pluribus in bellis fortem, fidelemque operam nauauit. Subsequentibus uero annis adamauit, & Tamiram uenustate admirabili, oriundam è Calle Umbriæ oppido, iuxta uiam Flaminiam: è qua ad Aquas Pendulas in Hetruria suauissimi oris filiam, nomine Honestinam, suscepit.

De uxore eius Antonia Salimbenia.

Cap. LX.

¶ Ta uero nuptias appetiuit, ut nequaquam sponte uxorium iugum subire uideretur: quando liberis pro ea in qua tum erat, fortuna abunde

na, abundè auctus, nihil magis cuperet, quàm certis, & legitimo iure quæsitis sedibus, uaga, & mercenaria arma ad tutos receptus alicubi confirmare. Ob id Antoniam Salimbeniam apud Senenses antiquissimæ stirpis uxorem duxit.

Ei maritus fuerat Franciscus Casalius Cortonæ Regulus, paulò ante coniuratione ciuium interfectus. Vnde illi ex mundo muliebri, pretiosa suppellex, & dotalia quatuor castella obuenerunt; Mons Iouis, cum Monte Nigro, atq; item Ripa, & Balneo Clusinis aquis propinquo. Addidit, & Clusium uetustissimæ claritatis urbem, Cocchus Salimbenius Antoniaæ frater iam pridem Sena patria cinctus, uigente ibi popularium factione. Quum enim nouæ affinitatis præsidio, res suas, dignitatemque tueri, & confirmare percuperet, unum præcipue Sfortiam inter multos sororis procos, uti bellica uirtute insignem, opulentis, & imbellibus anteponendum censuerat. Quo consilio transtulit, & Clusij ditionem in ipsum Sfortiam, tabulis ritè confectis, ut Senensibus antiquo iure eam urbem, & agrum repetentibus, armatus, & acer defensor opponeretur. Ex hac Antonia unicus legitimæ prolis, ex nobili materno genere, puer susceptus est: quem Sfortia Bosium appellari iussit, ut Patruelis sui Bosij Attenduli fortissimi equitum præfecti: quem ad Spoletum amiserat, in domo sua memoriam renouaret.

Hic porrò Bosius uirtute animi, & rebus bellicis Francisco fratri penè par, priusquam ille regnum apud Insubres, arridente fortuna, uirtute, & armis compararet, uxorem duxit

exit Chryscidem Aldobrandescam Sanctæ floræ Comitissæ fili-
 am, natalium claritudine, & dotis opulentiâ illustrem: Ve-
 pote quæ septem oppida non longè à Porseno, de nomine à
 Porsena Hetruscorum Rege condito, in hæreditatem trabe-
 ret, & genus eius, Dantis Poetæ testimonio, in præaltam
 Hetrusci, Regiæq; sanguinis originem referretur. Itaque
 quod in abauo nomen fuit, iure optimo in eius memoriam in
 patre tuo Bosio repetitum uidimus. Tu uero quod in pro-
 auo fuerat GVIDONIS nomen suscepisti, quod ille
 ab auo materno Sanctæ floræ Comite pari, ac usitata ratio-
 ne deduxerat. Auo autem tuo Federicus Feltrius Urbinas
 Dux prælio inuictus, supra affinitatem in sacri fontis cære-
 moniam uocatus, nomen suum indidit. Additum quoq; tibi
 est Ascanij nomen, fatali quodam augurio, ut in te demum
 amplissimi, & longè optimi Senatoris Cardinalis nomen,
 & decus, ueluti rediuiua domus dignitate refloresceret: Et cõ-
 quidem nobilius, quoniam ille stirpe eadem, sed nequaquam
 legitimo ortu cœpta, nomen deducebat: quum natales tui ab in-
 corrupta maiorum serie, impolluta stemmata fateantur.

De secunda uxore Cathælla Alopa. Cap. LXI.

Ccesisse autem ad secundas nuptias dira ne-
 cessitate coactum, constat, quum à Pandul-
 pho Alopo Aerarij præfecto, inuidia uirtu-
 tis eius, & obtrectatione crescentis apud Reginam gratiæ,
 in carcerem esset coniectus. Neque enim aliter, uel pacare

Alopi, qui cuncta unus totius regni munia usurparat, aut denique Reginae uoluntatem à uindictæ suspicionem redimere potuit, quàm Catella Alopi sorore in matrimonium ducta. Siquidem Alopus præcellenti forma, eruditis munditijs, & latere demum infracto deuictam penitus, & in seruitutem (animo scilicet mulicbri, impotenti amore facile subactò) reddatam nitibus regebat. Ea affinitas, maturatis nuptijs apparatusimè celebrata, Sfortiam baud dubiè à parato iam capitali supplicio seruatum in libertatem eduxit: leuantiq; item Alopi animum ingenti metu: quum meritas illatæ iniuriæ pœnas, à uiro fortissimo, & tot militum gladijs instructo formidaret. Cæterum Catella nihil omnino à fratre, præter uenustatem ad maritum attulit, dote scilicet à Regina liberalissimè collata. Dotali siquidem iure quinque castella in Samnio in Sfortiæ ditionem uenerunt. Peperit Catella non toto uertente triennio, tres liberos, præmissa puella, quam nomine suo Regina, Ioannam uocauit: mares item duos, Leonardum scilicet. Id nomen in eius Diui honorem inditum fuisse constat: quoniam per quietem Diuum Leonardum ea specie, qua depingi in templis solct, sibi opem ferentem uidisset: quum & clatros ferreos fenestræ carceris disrumpere, & compedes soluere, præsentis numine uideretur. Impleuit autem somnij fidem, & numinis oraculum rei euentus. Nam eodem die lætam somnio noctem secuto, & Rex Iacobus imperium cum libertate amisit, & Sfortia, ad aperto carcere, ingenti omnium lætitia, iterum magister

equitum est renuntiatus. Sed Leonardo uix infartiam egres-
so uitam morbus eripuit. Et immatura quoque morte surre-
ptus est alter, cui Sfortia Bartholo nomen indiderat, in memo-
riam scilicet Bartholi fratris, & fortissimi commilitonis,
quem lue absumptum apud Perusiam iam pridem amiserat.

De tertia uxore Maria Martiana.

Cap. LXII.

Ostremò Quinquagesimum ætatis annum
agens ultimas sibi nuptias ambitiose admo-
dum quæsiuit, assiduis artibus, ac ingentibus
armorum officijs: petita, ductaque Maria Martiana Sueffa
ni Reguli filia, quæ in Campania, & ad Fucinum lacum
multis oppidis imperabat. Nupserat hæc antea Ludouico
Secundo Andegauensi: cõq; ante nuptias celebratas uita sua
Ëto, ad Celam Comitem secunda thori uota transtulerat.
Hic in Marsis, & Furconensibus multorum castellorum di-
tione præpotens, quum è uita excederet, uxorem, testamen-
to, magnarum opum dominam reliquerat. Quamobrem, &
ipso Sfortia demum importuna ui fati surrepto, quartum sibi
coniugem facile inuenit, Franciscum Vrsinum Manapelli
Comitem, qui bis, & diuersa quidem fortuna apud Neapo-
lim cum Sfortia collatis signis dimicarat. Natus est ex Ma-
ria Carolus, id nomen imponente Regina, in honorem scili-
cet Caroli Regis eius patris: qui magnis rebus in Italia ge-
stis, Pacificatoris cognomen adeptus, in Panonia demum con-
iuratione procerum inter epulas trucidatus est. Ceterum

Caroli nomen haud multum in puero permansit: nam atrabile diu uexante, attenuatisq; inde uiribus, uti cbeundis militiæ muneribus impar, pietatem uoto professus, sacram cucullam desumpsit: atque ita abdicato priore nomine Gabriel est appellatus. Hunc postea Franciscus frater Galliae Cisalpinæ imperio potitus, cœnobio eduxit, ut insigni dignitate ad familiæ decus ornaretur. Idq; facile à Pio Pontifice impetratum est. Nec multò post Mediolansis Archiepiscopus est effectus.

Deliberis eius ex Lucia Trezania. Cap. LIII.

Rimo partu ex Lucia Trezania puerum
 p suscepit, qui de patru nomine Franciscus est
 appellatus. In hunc ab admirabili quodam
 syderum concursu, cuncta humanæ felicitatis ornamenta uir
 tus, & fortuna contulerunt. Natus est in Diui Miniati
 Hetruriæ oppido, iuxta Arnum, Pisana uia, Anno à partu
 Virginis uno, & quadringentesimo supra millesimum, deci
 mo Calendas Augusti, quum sol occideret. Militabat tum
 Sfortia, alterum & tricesimum ætatis annum agens, Floren
 tinis, qui Pisanis bellum intulerant. Secundo autem partu
 Elisam, in qua maternæ auic nomen repetitum uidemus.
 At tertio partu alterna fœcunditate puer est æditus, cui
 ab insignibus, Roberti Cæsaris munere, Pataunno bello acce
 ptis, Leonis nomen impositum est. Peperit & mox Antoni
 am uenustate insigni. Cæterum Leo ab incunte atate Fran

cisco fratri omnibus ferè bellis assiduus comes, eam in re bel-
 lica spectatis operibus laudem tulit, ut non magno interual-
 lo, ad fraternæ uirtutis nomen accederet. Leoni biennio
 post successit, Ioannes nomen paterni aui deferens, ingenio,
 uiribus, & fortuna fratribus dissimilis. Sed eum secutus
 est, natus quartus, à Pontifice eius nomine Quinto, Alexan-
 der appellatus. Is tanto studio, tantæque ui præstantis ani-
 mi arma tractauit, ut non modo Francisco fratri indomiti
 corporis, & pugnacis ingenij uigore, uerum & felicitate
 rerum gestarum æquaretur. Condidit enim sibi, filiis que
 item, atq; nepotibus Principatum apud Pisaurenses, ut in To-
 gata Gallia, non secus, ac in Cisalpina Franciscus frater,
 Sfortianæ domus stirpem insereret.

De affinitatibus summa prudentia contractis. Cap. LXIIII:

Leonato ex Sanseuerina familia nobilissimo,
 atque fortissimo iuueni Elisam nuptui dedit,
 ut generum armorum studio illustrem, poten-
 temque, clientelis, & opibus apud Picentinos, & Brutios,
 certo ueluti præsidio, rebus suis adiutorem, defensoremque
 pararet, contra potentiam inimicorum, Sergianiq; præsertim,
 à quo se cuniculis, & machinis oppugnari, petiq; insidijs
 haud obscure intelligebat. Ex Elisa natus est Robertus ipse
 Sanseuerinus, præclarus Imperator, & maximis eius tem-
 poris Ducib. præferendus, nisi in extremo uitæ actû à Ger-
 manis ad Athesim, prælio fusus, ac interfectus superiorum

victoriarum nomen obscurasset. Dedit & in matrimoni-
 um Marino Caracciolo Sergiani germano fratri, Claram
 Attendulam, Foschini, & Marci sororem (ea erat ipsius ex
 sorore Margarita, neptis) procurante, cohortante que Regi-
 na, ut erumpentia, & iam coalita alternis offensionibus odia
 tollerentur. Desponsavit demum Antoniam Ardizioni, Ca-
 rariensis Comitis filio, cuius ditionis erat urbs Asculum in
 Apulia: ut patrem eius eximie auctoritatis ducem, magnas
 tum copias ductantem, in Reginae partes pertraheret: In
 eo etiam Braccij hostis spem frustratus, Carariensem mul-
 tis pollicitationibus sibi adiungere properantis. Polyxe-
 nam quoque Ruffam, in Brutijs, dotali iure tres urbes, & vi-
 ginti amplius castella in nuptias trabentem, ut Francisco fi-
 lio collocaretur, à Regina feliciter impetrauit: sed infasto
 demum successu, quum ab amita præferoci, scelestaque mu-
 liere, & Polyxenam, & eius filiolum dudum infelici ute-
 ro æditam, admixto dapibus ueneno, sublatus audisset. Cu-
 ravit quoque, ut Polyxena Sansuerina Michaleto Attendu-
 lo, & Ioannella Iesualdia Dominico Bosij iungerentur: quan-
 do eæ mulieres in Hirpinis inueterata imperij consuetudine
 ingentes opes, tuendis Sfortianorum cœptis, allaturæ uideren-
 tur. Nec alia quoque de causa Tartaliæ filiam, Ioanni fi-
 lio desponsatam, intra Penates nurum recepit, quam ut Brac-
 cio Montonio, uetus sibi hostis, & accerrimus bellator detra-
 beretur: ut potè, qui plerunque diceret, nihil commodius, ac
 utilius uideri, quam tribus propositis hostibus, cum primo

pacem pacisci : cum altero autem inducias parare, ut in tertium maxime expedita, & grauiora arma uerterentur.

De clementia, & seueritate erga suos. Cap. L X V.

Antea autem uarietate clementiam simul, & seueritatem exercuit, ut delicta familiarium, & militum, nunc puniendo atrociter, modo facile ignoscendo, neque huius, neque illius uirtutis constantem famam assequeretur. Sclauetto Dalmatæ insigni equitum præfecto, qui in gratiam Iulij Cæsaris, se primum è percussoribus in transitu Caloris amnis Sfortiæ latus mucrone petiturum pollicitus fuerat, ad eò generose pepercit, ut captum ad Casam Marij, & iure belli armis, & equis dispoliatum, non modo (id improbatibus amicis) incolumem, uerum omnibus impedimentis, ne quid omnino desideraret, magna cura conquisitis, & restitutis, cumulate instructum dimiserit : perblanda, & nobili contentus interrogatione, quum ad eum dixisset : Quis nam furor inhumani, crudelisq; animi, Sclauette, alioqui uir fortissime, te impulit, ut nulla lacesitus iniuria, ad eò prolixè promitteres, te gladium ex cæde mea cruentum ad Iacobum Regem omnino relaturum : Sed immanis uir, ad id tum oculis in terram defixis, non multo post apud Philippum Insabrum Principem, perfidiæ militaris crimine conuictus in furca pependit.

De Martino Pasolino conseruato. Cap. L X V I.
Eadem

e Adem animi magnitudine usus est erga Martinum Pasolinum aduersæ factionis Principem, cum quo multis utrinque cædibus æditis aliquot annos Attenduli intestino bello contenderant. Eum enim undique pulsum, infestâque Attendulorum arma fugientem, desperatis rebus ad Sfortiæ pedes procubuisse, salutem, ueniam, pacemque extemplo impetrasse constat: Et eò quidem maiore cum laude, quòd tum plane iuuenis, & uindictæ libidine uehementer exardens, ea odia, infesto semper animo, & cruentis manibus exerceret.

De clementia erga Bisum. Cap. LXVII.

b Isio quoque è Cotignola peditum præfecto, præter omnium opinionem, inexpiabilem iniuriam, & grauisimi delicti pœnam remisit. Nam, quum Sfortia, spectantibus ex propinquo duobus Regibus, penè intra Carmelitanam portam ad Neapolim uictoria signa, perturbatis iam, fugatisque hostibus, intulisset, unius Bisij socordia, perfidiâque obstitit, quominus cum mulata uictoria potiretur. Iussus enim duabus ueteranis cohortibus intra hortorum macerias in insidijs considerare, & ad signum datum prorumpere, ut studio pugnæ prouectos hostes intercluderet, neque designatum in locum peruenit, neque prius apparuit, quam post trium horarum pugnam, receptui signum tubæ datum audiuit. Ob id Sfortiam, irato animo, ea mediocri uictoria minime contentum, exclamasse rauco ore

k

plurimum ferunt, itidem sæpe repetentem: Bisi, scelste defertor, redde mihi hostium Duces captos, atque intercepta eorum uexilla, quæ incredibilis ignauia pariter, atque perfidia tua dudum nobis è manibus eripuit. Cæterum eum ex conscientia animi, metu consternatum, & crimen ineptis uerborum ambagibus excusantem, ea lege castris excedere iusfit, ut perpetua ignominia notato, acerbissimi supplicij pœna, si in conspectum castrorum unquam ueniret, indiceretur. Ea est æneo tormento includi, & succenso demum sulphureo puluere, per aera discerptis artibus diffundi.

De inusitato pœnarum genere.

Cap. LXVIII.

Quitem Patauinum è turma Scorpionis à la
 e co, qui Bononiensi medico in castris artem
 profitenti, coccineam togam è tabernaculo,
 dum alte ille sterneret, noctu rapuerat, eadem indutum toga,
 sed uinctis manibus per forum, & stationes, & conturbentia militum traduxit: Adeo, ut ridente, & exhibitante toto exercitu, ne reliquo ignominia dolori superesset, seipsum pugione transsoderet. Domitorem quoque equorum, magistrumque stabuli uicarium, patria Campanos, qui equis militaribus hordeum subtrahere, idque diuendere cœperant, deprehensos, alligari per pedes equorum caudis, incitatoque cursu per prætoria, & sata raptari ad necem iusfit. Equitem etiam è Ferraria nobilem, qui contra edictum, uel sæpe admonitus, scortum adolescentis armigeri habitu, circumtusa cæsarie, habebat

in castris, pudenda ludibrii poena affecit, quum muliebri veste indutum, per castra armato in equo circumduci, ostentari iussisset.

De Gratiani supplicio. Cap. LXXIX.

Vum Ioanna Regina Alphonsi Regis repentinis armis circumuenta, obsessaque in arce Capuana, cobortante demum, deducenteque Sfortia Auerfam se recepisset: Gratianum Fauentinum custodiae arcis praeposuit, commendante eius uirtutem, ac fidem Sfortia, qui illum magnis beneficijs, ac praefecturis ornatum ab humili militiae loco ad primos honores extulerat. Is beneficiorum oblitus, ut militare decus auaritia simul, atque perfidiae scelere foedaret, corruptentibus eum multo auro Catalanis, se proditurum arcem pepigit. Verum a Sancto parente interceptis literis, & detecta perfidia, non dubitauit Sfortia, quin seuerissime in eum ageret, qui sacramenti religionem, & priuatae fidem amicitiae, nefaria prodicione uiolasset. Atque ita eum apud Silicium Glanij amnis pontem, Auerfana uia, praevalta in arbore suspensum, agitantem uento, & uolucris carpendum reliquit.

De mansuetudine erga Brandolinum Comitem. Cap. LXX.

On defuit in eo, qui in suos supra aequum seuerior habebatur, humanitatis, & candoris eximij laus erga hostes. Brandolinum Co-

mitem, cuius manu Viterbiensi in prælio sauciatus, & pe-
 nè interfectus fuerat, expugnato Capitone oppido, captum,
 quum in eo tumultu inimicum pariter, ac hostem facile, &
 quidem procul ab inuidia tollere posset, ad cò humaniter
 apud se habuit, ut ex conscientia magnopere sibi metuentem
 effuse laudaret in conuiuio, atque omni penitus metu libera-
 ret. In hoc etiam gloriatus, quòd in tanta fortunæ iniquita-
 te, neque à gregario, uel ignauo milite, sed à nobilissimo, atq;
 fortissimo Duce uulnus accepisset. Erat Brandolinus Brac-
 cianæ factioni uehementer addictus: similemque animum
 Tibertus filius aduersus Sfortianos semper exercuit, ne à
 paterna disciplina discederet: Vnde illi demum fatale exiti-
 um. Francisco enim Mediolani ad Principatum tanta feli-
 citate prouecto, quum Braccianas opes undique fractas, de-
 letasq; conspiceret, sese turbido ingenio à uetere inuidia, odiq;
 ad perfidiam uertit. Atque ita deprehensus, & custodiæ
 traditus, ut imminenti supplicio se eriperet, præacuto ferreæ
 lucernæ manubrio, sibi iuguli uenam perfodit, & interijt.

De inuidia ex nece Tartaliæ parit.

Cap. LXXI.

Nerauit autem eum inuidia maxime ingenti,
 o supplicium de Tartalia sumptum: quanquam
 ille meritas conceptæ perfidiæ pœnas luis-
 set: q̄ nequaquam sincera fide ad amicitiam, affinitatemq;
 uocatum, circumuenisse diceretur, occultata scilicet in id tem-
 pus, & mox detecta naturæ malignitate, ut sublato bellicæ uir

tutis æmulo, eodemque fortissimo Duce, ueteres iniurias uindicaret. Sed id Martini Pontificis iussu factum fuisse scriptores fatentur: Ipse que in primis Campanus in historijs alioqui Sfortiæ infensus passim, & contra Braccij gloriæ impudentissime semper fauens, cuncta reticendo, aut eleuando uerbis, quæ Sfortiæ consilio, manuque feliciter gessisset.

Reducebat in regnum Martinus Ludouicum Tertium Andegauensem, Sfortiæ ductu, ut Ioannam omnibus impudicitiae flagitijs coopertam, expelleret. Illa uero Alphonsum ab Hispania, adoptatum in filium euocarat: bellumque gerebatur asperrimum, Sfortia tantam belli molcm ægre sustinente: quum Braccius Dux ea ætate clarissimus magnis præmijs, atque stipendijs conductus, Regiæ partibus adhæsisset. Sed æquatæ demum sunt uires Tartaliæ aduentu, quem superiore anno ab amicitia Braccij diductum, Martinus cum mille & quingentis equitibus ad Sfortiam auxilio miserat. Eo autem anno Tartalia bis artibus operam nauauit, ut contra naturam ingenij cunctatior, & segnior factus, Sfortiam uetere gloria spoliari, profligariq; quam Braccium omnino uinci, male uideretur. Ad Sarnum enim separatim sibi castra fecerat, collegæ præsto nunquam adfuerat, cessarat ab excursionibus, quibus Campani, Neapolitaniq; ab Auerfa, uti Sfortia præceperat, facile posse uexari, premijs acrius infesta populatione uiderentur. Auxerat & eam suspitione Braccius, per eos dies inusitato militiæ more, Sfortianos milites bello captos ad triremes Catalanorum re-

legare, Tartalianos uero benigne remittere solitus. Commea-
 bant & frequentes nuntij, præconcsq; à Tartalia ad Brac-
 cium, adeò, ut iam nemo esset, qui repetitam cum Braccio ami-
 citiam, & ob id Tartaliam ex occasione ad hostes transitu-
 rum non putaret. His ad Pontificem per scriptis, uenit ab
 urbe Roma Colaüs Squarcia Romanus Iureconsultus, ut ex
 indicijs in reum iure ageret. Hic Tartaliam inopinato Sfor-
 tia aduentu oppressum, captumque quæstioni subiecit: &
 de confesso, post tertium diem, Auerfano in foro, capitale
 supplicium sumpsit.

De natura ingenij: Cap. LXXII:

X disciplina, toto'que uitæ ordine, & succes-
 e su rerum, manu, quàm consilio potior cense-
 ri potest: quum incauta facilitate, uel contu-
 macia subagresti, in ea consilia plerunque adigeretur, unde
 nullus pateret felix exitus propter simulatas multorum uo-
 luntates, & necesse esset à fatali uirtute, uel diuina ope, subsi-
 dia comparare. Maximas enim iniurias quum æquo animo
 sæpius ferret, leuem demum contumeliam tolerare non pote-
 rat: ita, ut iracundiam plerunque exerceret imparatus: quum
 mori præstare diceret, quàm iniuriæ indignitate minime com-
 moueri. Versauere itaque hominem, occulto astu, & in ma-
 xima uitæ pericula coniecere, Paulus Vrsinus, Alopus de-
 mum, & Scrgianus. Sed Diij immortales eius uiri uirtute,
 ac innocentia adducti, ita nequis simorum hominum insidijs

obuiam iere, ut ultro eas demum iniurias vindicasse uiderentur. Nunquam transfugit, nunquam discescit ab officio, nisi magnis de causis: ita, ut nunquam improviso factus hostis arma conuerteret, nisi renuntiata prius amicitia, remisisset uexillis: ut eo facto, dissensionis causam in alterum reijceret, & se ad tuendam dignitatem bellum nequaquam insidijs, & dolis, sed uera uirtute gesturum testaretur.

De disciplina domestica, & militari. Cap. LXXIII.

¶ Vum ad multa conuiuendum esse censeret, nec exactissimus delictorum ultor esse uellet, ita institutum domi erat, ut contemptores diuum, ac hominum limine penitus arcerentur, fures nocturnos, & interdum exposita ioci modo carptim inuolantes, maneret poena; nemo impune specularetur. Abhorrebat uero plurimum ab insanis, & morionibus, qui atrabile laborarent, quod ancipiti ioco risum pariter, & luctum mouere possent: Suo scilicet periculo admonitus, quod ad Collem Senensis agri oppidum insanus quidam, dum ioco militari intemperanter lacefferetur, & ob id irritantem saxo petere uellet, ipsi Sfortia tegumentum capitis summo cum uitae discrimine decussisset. Omni autem uitae tempore in castris aleam perosus, uti Duci pariter, ac militi maxime pestilentem, ita otij tempora transigebat, ut in usum militiae ad palestram cunctos ordines exerceret. Tum enim mos erat multa arte luctari: ingentis ponderis saxum iactare: ferreum

uictum iaculari : teretem palum, in terga conuersis manibus, euibrare : saltuq; & cursu plurimum contendere. Quibus in ludis ipse multum lacertosus, & industrius facile ualidissimum quemque superabat. Pluuijs, nocturnisq; temporibus, quod nequaquam Latinas literas attigisset, uernaculis conscriptæ uersibus Heroum, & Galliae Procerum historiae pariter, & Fabulae legebantur : unde illi exempla peterent, qui se duce uirtutis famam clarissimis factis extendere decreuissent.

De cultu eius, & comæctu. Cap. LXXIIII.

Rat in cultu, uestituque moderatus potius, e quàm elegans, uel sumptuosus. Oderat uestis munditias : Sagulorum autem, & armorum nitorem ita exiebat, ut maculam, & eruginem contumelia, & nonnunquam uerbere uindicaret. Equiti ex bybernis eruginosa gestanti arma in conspectu hostium seuerè imperauit, ut ad aperta casside in aciem prodiret : scilicet, ut cum periculo nosceretur, si parum gnauiter dimicasset. Cæterum in pompa, & cum lustrarentur exercitus, saga serica, argento, atque auro bractea conspiciebantur : Auratae item, & egregie perpicillæ Bardæ, quibus equi Persico more tegebantur. Is uero eques sibilo notabatur, qui decoras in casside Cristas nequaquam ostentasset. Mensarum uero honos non in delicatis, & exquisitis dapibus, sed hilari simplicitate, & perenni copia, comitate que, & frequentia conuiuarum

uiuorum cenfebatur.

De pietate eius erga Superos. Cap. LXXV.

D Eum optimum, Diuosq; omnes Sincere potius, quam religioſe coluit: utpote, qui à rationibus bellicis procul eſſe exiſtimaret, ineptis cæremonijs, & ſimulatis precationibus Deos fatigare: quum nec eſſe foret bella gerenti cuncta rapinis, cædibus, ac incendijs permifcere: neque uel infanda ſcelera poſſe puniri, corrupta iam militari diſciplina. Qua in re Ducem belli, Præſectumque à ſeueritate urbani Prætoris plurimum diſſerre oporteret. Sed palàm earum rerum agnoſcebat culpam, & ueniam ſecretò precabatur: quotidiana ſacra audire, aut ſi inſtante negotio impediretur, poſtridie ea repetere, & quotannis pio, pœnitentiq; animo expiare ſeſe, maximè que ſacramenti hoſtiam rite ſuſcipere ſolitus. Id uero demum probi, & uerecundi Ducis eſſe prædicabat honeſtiorẽ belli cauſam ſequi: inuiolata templa præſtare: in captiujs pudicitiam tueri: nunquam abuti ſanguine militum, aut hoſtium cæde lætari.

De pietate erga Patriam. Cap. LXXVI.

D idit & inſigne pietatis exemplum erga patriam Cotignolam: quum fortuito incendio abſumptam, priuata liberalitate inſtaurandam ſuſcepiſſet, ſingulos ciues cohortando, ut ædificare lucu-

L

lentius uellent : quando ipse lateres, materiam, calcem, se gra-
tuito collaturum profiteretur. Factumque subinde est, ut
celeriter restituis, adornatisque domibus, & directis regio-
num uis, priuatim, & publice magnificentissimo Principi
gratiae ingentes agerentur, quod opportuna liberalitate, &
priuatæ commoditati, & elegantiae publicæ consulisset.

De pietate erga propinquos.

Cap. LXXVII.

Letatam quoque cum incredibili charitate erga
propinquos, & rarissimo quidem exemplo
ostendit. Bartholum etenim, & Francis-
scum fratres, euasante Perusinum agrum lue pestifera,
apud Martianum exitiali correptos morbo, adeo constanter
inuisit, ut uel deprecantibus amicis ab his diuelli nequiuerit
quin desertis, & morientibus uenas tangeret, fomentaque præ-
beret. Quibus demum celeriter expirantibus, sepulchrum
extruxit, addiditque aram, & sacerdotem, qui certis diebus
inter sacra eorum manibus parentaret. Pari quoque officio,
amoreque Bosium Patrualem complexus, ad Spoletum ex ca-
strensi per hyemem fatigatione neruis conuulsum diligentissi-
me souit, elatumque insigni pompa fratrum sepulchro intulit.

De præceptis Francisco filio datis.

Cap. LXXVIII.

Vb hac disciplina educatum Franciscum fili-
um, quum ab se Sfortia in Brutios ad dotales
urbes profecturum dimitteret, ei attribuit exi-

miæ uirtutis Duces, & milites, qui bello, pacæque ætatem eius regerent: Diu iuuenem cohortatus, ut pietatem, & iustitiam coleret, nobiliq; animi decreto existimaret, uirtute potius, quàm malis artibus ad opes, & gloriam contendendum.

Illud etiam grauisimis præceptis adiecit, ut etiam atque etiam caueret, ne amici, aut imperio subiecti uxorem unquam impudicis oculis intueretur. Neminem uulnere, aut duro uerberare puniret: aut si id casu, aut ira præcipiti accidisset, exemplo lenitum, donatumque digno munere longius ablegaret.

Postremò nunquam indomiti oris equum ascenderet: nunquam eo uteretur, qui ab ungula molliore facile soleam excutere consueisset: quòd se ab equo alioqui longè optimo, sed in frenum contumaci, cui Draconi ob id nomen erat, quum suborto ex insidijs Bracciano hoste, irrita habenarum contentione abreptum se, & in Auersæ fossam præcipitatum memoraret: In Vmbrijs autem tumultuaria in pugna, quum ex equo, cui à colore auis, Picæ nomen erat, depugnaret, eo inter colluctationes omnibus solcis discalciato, uix ipse pedibus eo relicto è manibus hostium effugisset. Quibus præceptis maxime usus Franciscus, quòd nemini serè contigerat, omnibus consilijs felix, & prælijs uictor euasit, ut spem de præclara indole, patris iudicio conceptam, fataque, & uota hominum impleret.

De prudentia ex alienis iudicijs qua sita.

Cap. LXXIX.

E ii

e
Vn uero prudentiæ, iudicijque militaris te-
norem usque ad uitæ exitum constantissime
tenuit, ut non temere quicquam in rei bellicæ
negotio decerneret, nisi accito, uel infimo quoque centurione,
& milite ueterano, ut exquisitis separatim omnium senten-
tijs, quod patrandum foret, multorum iudicio probaretur.
Sed id tanta disimulatione expetebat, ut semper alienis ex-
ordijs, & fabulis animi propositum celaret, atque apte de-
mum ad id, quod uellet, instituto nouo sermone deferebatur.
Quoniam eo pacto nunquam prolato interiore animi decre-
to auctoritatem suam egregie retineret: nec ob id per suasio-
ne prudentiæ animi minorum Ducum inflarentur. Quan-
do ÿ alia semper de causa uocatos, & fortuito demum ser-
mone in grauiorem consultationem incidisse humanitate Da-
cis facile existimarent. Verum illos confecto negotio iu-
cunde potius, quàm grauius in corona laudabat, qui feliciter
in disputatione diuinassent: & id quidem incundiore
gratia, quod liberaliter, & nullo fastu gloriam communica-
re uideretur.

De candore in genii, & memoria eius.

Cap. LXXX.

i
Ngenio enim natura fuit candido, adaper-
to que potius, quàm latebroso, & callido.
Vnde quum dolis, occultisque aulæ artibus pa-
rum ualcret, facile in insidias præceps daretur: sed statim
inde alienatus fatali quadam uirtute resurgeret. Stata au-

tem ætate, propter occultas hominum uoluntates, atque ora fictitia, itemque ad eludendos speculatores cohibere linguam, iram frenare, ac opportune, apteque uaria persona uti didicerat: Ita tamen, ut siquid simulatius faceret, aut diceret, à familiaribus, atque domesticis facile nosceretur. Natura siquidem eos oderat, qui animo ancipiti essent, multosque recessus, & uarios anfractus haberent, dissentiente præsertim fronte, in qua præclare apud generosos, ac probos, & fides, & pudor habitarent. In eo etiam supra, quàm credi potest, admirabilis rerum, ac nominum memoria uiguit, tanta felicitate, ut quum nullis commentarijs inniteretur, non modo militum suorum, uerum & equorum nomina à multis annis repeteret. Nec in persolueno stipendio ulla in re unquam falleretur.

De studio literarum Hetruscarum.

Cap. LXXXI.

Iteras Latinas nequaquam attigerat, sed admirabatur, secutus Hetruscas, atque uernaculas, quæ ex usu militari commodiores uiderentur. His necessitate quadam totum id otium, quod ex negotio superesset, uehementer addixerat, ut historias calleret, quas è Græcis, Latinisque scriptoribus traductas lectitare erat solitus, inuitatis liberalitate ad id munus suscipiendum literatis: in queis fuit Porcellij Poetæ pater, ob tralatos Cæsarem, & Salustium, honesta domo cum hortis donatus. Quòd autem literas nesciret, perurbane sese excusabat: quan

doquidem una, atque eadem manu librum simul, & gladium tenere minime didicisset. Neque etiam sua manu epistolas, nisi tumultuarijs, ridendisq; literis unquam perscripsit: adeò, ut ipso dictante ab amanuensibus exaratas, quodam symbolo potius, quàm descripto nomine subnotaret, & mitteret. Vfus est in literario, scriptorioque munere Theologis cuculatis. Quo genere hominum ad longè, latè que speculandum, nihil aptius, atque securius asserebat: quandoquidem prætextu religionis omnibus rerum diuinarum, ac humanarum negotijs libera ubique, & semper impunita simulatione miscerentur.

De generositate animi erga inimicos. Cap. LXXXII.

Adislao Rege magnis uiribus Tudertum oppugnante, quum Braccius repentina, & graui eruptione Paulum Vrsinum ueterem inimicum suum adortus, ita copias eius cæcidisset, ut statione, & totis denique castris ipso Duce pulso, & fugiente pellerentur, non dubitauit Sfortia, quin circumuento, & penè capto opem ferre maturaret: quum sibi in sua castrorum parte designatum locum tueri, ac inimici cladem otiose spectare, optimo militiæ iure licuisset. Descendit enim ab accliu loco instructis turmis, atque cohortibus, tardauitq; impetum insequentis, atque uictoris hostis: adeò, ut longo, ac acerrimo certamine ædito, Bracciani intra portam compulsi, non mediocri accepta clade, terga dare cogentur, uociferante, atque

irridente Braccio: quòd Sfortia communem inimicum, quem interficere deberet, clementiæ, & stultæ lenitatis non: in: conferuasset. At Paulo inter mictum, & pudorem Sfortiæ gratias agenti, ille alta uoce, ut omnes exaudirent, respondit: Non est, Paule, quòd parem referre gratiam cogites, quoniam hodie cum signis, & copijs meo insigni beneficio sis conseruatus: Quando id, quod strenue, & peropportune factum uidetur, id totum Regiæ, & publicæ omnium dignitati sit datum: ne scilicet in oculis Regis, ac meis inexpiabile dedecus admitteretur. Tu uero nibilo scius insectari, & persequi, uenenatis etiam telis me ipsum perges: Ego certe immeritas acceptas abs te iniurias probe, & strenue ulciscar: quum te mihi fortuna, quæ nunc socium facit, aliquando hostem obtulerit. Id factum, dictumque Ladislaus magnopere commendauit, Sfortiæq; dono dedit equum phaleratum, atque item laciniam ex purpura, auróque insigem, argenteis squamosam bracteis, qua ille uti in prælijs soleret, ut palàm in Sfortia raræ uirtutis simul, & clementiæ decus testaretur.

De fortitudine eius in dolore tolerando.

Cap. LXXXIII.

Iram quoque animi fortitudinem, & patientiam in tolerando omni dolore in aduersis semper ostendit. Neque enim frangij, aut demitti animo, ullo'ue lachrymarum uestigio fœdari, uirile putabat: ut tum accidit, quum uno simul tempore multarum concursu calamitatum penè obrutus, nulla omnino uel sub-

tristis, uel perturbati animi signa prætulisset. Ipso enim in ædito colle supra Campanam portam Romano opere ual-
latis castris Neapolim circumsidente, atque oppugnante, prius
quàm Ludouicus Tertius classe in eam oram adueberetur,
Franciscus filius grauiore ueruto maioris Scorpionis per
duplicem ferreum thoracem penetrante letaliter uulnera-
tus, ac item Foschinus ex sorore nepos simili telo ietus pe-
nè desperata ope iacebant. Ipse quoq; Leonatus gener, tan-
tæ indolis Dux ex promocatione ad ostentandam equestris
disciplinæ peritiam, uirtutemque cum Carassello Carassa
nobilissimo equite nulla intercedente simultate congressus, re-
cepta per cassidem baslæ cuspidè, lugente toto exercitu ccci-
derat. Quem mœrorem mirum in modum adauxit, fune-
stus ex Brutys nuntius, qui Polyxenam nurum, ac item eius
filiolam ex Francisco neptem ueneficijs amitæ acerbissima
morte sublatas attulerat. Suborta & tum Sergiani arte,
dolò que exitialis fama totis disseminata castris insolitum pa-
uorem, & magnam consternationem inuexerat. Fereba-
tur enim Ludouicus intermisso ad Masiliam nauali appara-
tu aduentum suum, atque eius conflati belli maritimam expe-
ditionem ad prima ueris signa distulisse: ita, ut milites iam
planè desperatis auxilijs, & aduentante Alphonso, quam
belli arte incepto obsistere, seq; incolumi exercitu in pacata
loca recipere possent, insigni concepta formidine cogitarent.
Sed his tantis privati luctus, & publici mœroris incommo-
dis conflictatus, ea magnitudine animi, ac patientia com-
pressit

presit dolorem, ut neque in tabernaculum se abderet, neque illo, uel tacito gemitu, uel exili suspirio æquabile illud frontis decus immutaret. Eo enim oculorum uigore, eoque eloquentiæ spiritu militum animos erigere, sustentare que existimationem erat solitus, ut tum maxime, quum à fortuna uictus esset, cum proculdubio uicisse crederes.

De urbanitate eius. Cap. LXXXIIII.

¶ On caruit urbanitate in dictis: Plerumque falsus, & apte, sciteque remordens, si quis prouocando lacefferet. Ut tum accidit, quum à Sergio magno Scenscalcho, ad exprobrandam generis nouitatem, ligonis fabula obiectaretur: In hoc, inquit Sfortia, uti uideo, stirpis origine pares sumus, quum Adamus mortaliū primus, terram & ipse foderit. Sed ego certe, quod iure diffiteri non potes, illo meo ligone, multo nobilior euasi, quàm tu tuo pene, & penna. Quo scommate lepide admodum hominem transfixit: quum in eo tanta cum inuidia dignitatem stuproque sitam, & patrem eius ad Prætoris tribunali, ignobilem scribam, adulteratoque testamento, falsi damnatum, scitis sime notaasset.

De facete dicto. Cap. LXXXV.

¶ Vum transfuga Nolanus eques ingenio infami, ut sibi gratiam cum Sfortia compararet, Tartaliam omnibus maledictis in conuiuio

M

Sfortiæ famam laceraſſe detuliſſet: de que ea re, ut fides ſibi haberetur iureiurando ſæpius affirmaret: Non opus eſt, inquit, ſodes, ut multum in perſuadendo mecum labores: quum Tartalia nunquam uerbum de quoquam ſit elocutus, quàm maledixerit: & tum multò quidem atrocius, atque liberius, quum locum ad id maxime opportunum naſtus, ut diſtutum maledicentiæ impetum effuſiſſe credendum ſit: Peracute delatorem auertens ſimul, & ſua uitia Tartaliæ obiectans, titubantiã ſcilicet oris, unde cognomen acceperat, & temulentiam, quum eſſet omnium, & quidem natura potius, quàm ætate bibaciſſimus.

De ſalſiſſimo diſſerio. Cap. LXXXVI.

9 Vum inſidijs, armisq; Pauli Vrfini exterritus, exceſſiſſet urbe Roma, & in Algido caſtra poſuiſſet, ad eum à Pontifice Cardinalis Sancti Angeli legatus uenit, ut fidem interponeret, confirmaretq; hominem, in urbemque reduceret. Inter multos autem ſermones, Cardinalis quum dixiſſet: An Sfortia Vrfum timebis? quum ſis ſub columna tutiſſimus? Extemplo reſpondit: An non tibi Pater, omnino inſanus uidebor, ſi dum fruſtra à ſurdo marmore opem imploro, bellua ingens, dente, ac unguibus ferox, ac humano ſæpe grefſu incedens, mihi minime ſit formidanda? Non illepide remota, & parum expedita Columniarum auxilia deſignans, & Pauli Vrfini ingenium, præſentesq; uires aptiſſime depingens.

Tatura fuit corporis erecta, excelsaque su-
 pra mediocrem, macro habitu potius, quam
 succoso, prævalidis artubus, à firmissimo
 quodam nervorum nexu: sed cruribus ad suram maxime
 torosis, & parum teretibus: Manu autem ampla, & præ-
 longa, digitorumque compage adeò firma, ut distractam in di-
 versum utraque manu soleam ferream facile disrumperet,
 & prælongam equestrem hastam à calce sublatam attolle-
 ret. Inerat autem lato pectori, patulisque humeris militare
 decus: Adeoque restricto, & decenter castigato fuit ven-
 tre, ut angustissime cingeretur: quandoquidem in medio ad
 xonam duobus primis ab utraque manu expansis, lunatisque
 digitis facile comprehendendi, atque præcingi possent. Erat ja-
 cie subagresti, parumque bilari, uti à plumbeo quodam pallo-
 re subfusca: quum & oculi colore cæsi minaci specie intra
 cauos orbis multum recederent, & supercilia maxime pilo-
 sa prominere viderentur. Sed nasus à medio elatus, nec
 aduncus tamen: labra decentia, & candidissimi dentes illud
 os probum effingebant. Tonso autem capillo, & derasa
 barba semper incescit: quòd ita conclusa caside utentibus
 expediret. Coccineo capitis tegumento semper insignis,
 quòd duobus gradibus in præaltam, striatamque pyramidem
 exurgebat. Tanta autem specie ad exprimendum militare
 decus in hoc homine, dissimilium rerum partes ratione, atque
 ordine respondebant, ut à rudibus, rusticanisque, qui cum nun-

quam uidiſſent, pari inter multos cultu, & ſæpe ſine comi
tatu, uti omnium princeps, ac imperator noſecretur.

De agilitate membrorum eius.

Cap. LXXXVIII.

A erat agilitate, ut nullo adiutante, ac impetu
e lente, quum ſiniſtrum pedem hemicyclo ferro,
quem ſtapedem uocant, induiſſet, uel or
nibus conſectus armis, & galeatus in ephippij ſellam ele
ganter inſliret, progredereſſeturq; ſæpe ad multa paſſuum mil
lia cataphractus, duratis ſcilicet membris ad omnes uel ini
qui laboris exercitationes, frigusq; præſertim. Neque enim
in tota uita peregrinis pellibus eſt uſus, quibus aduerſus al
goris iniuriam uestes fulcirentur. Torquebatur autem faci
le ſiti, quum in magnis æſtatis feruoribus equitare, pugna
reque oporteret: Adcò, ut ſe armatum, ſiti potius, quam ferro
confici poſſe diceret: atque id mortis genus maxime ue
reretur. Qua de cauſa armigerum puerum inſtituerat, qui
lagenas aquæ, uiniq; & alia ex ſaccaro, ſitis ſubſidia, ualido
equo præferret, nec à ſe unquam uel in extremis pugna
periculis diuelleretur. Cæterum adcò robuſta, ac indomita
corporis temperatura ſemper fuit, ut facile morborum initia
exercitatione diſciteret: & ſi quæ febres inciſſent, eas
incredibili patientia ad ciendum ſudorem lodice coopertus,
& inedia præſertim, repudiatis pharmacis, feliciffime ſu
peraret.

De infelicitate mortis eius.

Cap. LXXXIX.

Nno demum ætatis quinquagesimo quinto,
 a quum iam in eo uirtutes omnes, quæ sum-
 mum Ducem decerent, penè perfectam ma-
 turitatem cepisse uiderentur, fortuna insolens, & uictoria-
 rum, & uitæ cursum pariter abruptit. Braccio enim fata-
 li pertinacia Aquilam urbem obsidente, & Alphonso de-
 mum Rege, qui opem afflictis rebus suis ab eo frustra po-
 stularat in Hispaniam reuerso, Sfortia maximorum in Italia
 Principum Imperator effectus, ex Apulia mouit, ut Marti-
 ni Pontificis, Reginae q̄, & Philippi Vicecomitis auspicijs
 Aquilam obsidione liberaret, atque inde demum spe gerenda-
 rum ingentium rerum in Hetruriam proficisceretur. Erant
 in eius exercitu septem millia equitum, & ualida peditum
 manus. Itaque Anxano urbe, & Buccianico, Millionico q̄
 deiectis Braccij præsijs, Orthonam peruenit. Ibi duo-
 decim diebus ad quietem militi concessis, quum insigni religio-
 ne Natale DEI CHRISTI celebrasset, ad Ater-
 num amnem est profectus: Is hodie à Piscaria oppido no-
 men habet. Peruenerat in Marucinos Braccius, dimidia
 parte exercitus ad obsidendam Aquilam relicta, ut Sfortiam
 transitu prohiberet. Defixis enim in ripa frequentibus, &
 præacutis arborum ramis, bis q̄ deligato magnis funibus na-
 uigio, impositaque sagittariorum manu, certioris uadi locum
 tuebatur. Præsidio quoque duarum cohortium, & quadrin-
 gentorum equitum, lapidei pontis propugnacula ad oppidum
 Piscariam firmata erant. In ea transitus difficultate, Sfor-

tia in dextram ad ostij fauces, quibus in mare uadosum amnis
 effunditur, signa deflecti iubet. Ibi uado pertentato, Michae-
 letus, Sanctoparens, & Franciscus Sfortiae filius, armati,
 galcatiꝫ cum sexcentis equitibus amnem tranarunt, subse-
 quente mox Sfortia. Franciscus cum Braccianis, qui è Pi-
 scaria ad prohibendos ripa hostes aduolarant, prospere con-
 flixit, ita, ut multis caesis, captisqꝫ, reliquos intra oppidi por-
 tam compelleret. Eo spectaculo nihil Sfortiae animo, atque
 oculis iucundius fuit. Ex admiratione etenim uirtutis in fi-
 lio incredibilem ceperat uoluptatem, quòd summam spem ex
 matura indole antea conceptam, feliciter adimplere uideretur.
 Interea perflante Coro, allidentisqꝫ maris aduersis
 fluctibus, intumescere flumen coepit: adeo, ut cunctantium,
 dubitantiumqꝫ equitum turmae in aduersa ripa uiserentur,
 neqꝫ ulla significatione adduci poterant, ut praetulum amnem
 intrarent. Tum uero Sfortia, urgente fato, in amnem rur-
 sus equum adegit, ut exemplo timentes inuitaret. Ibi dum ar-
 migero puero periclitanti, protensa dextra, opem ferret, cae-
 noso subsidente uado, eius equus, quanquam insignis, postero-
 ribus cruribus defecit: atque ita grauantibus armis est sub-
 merfus. Bis sustulisse, fertur, armatam dextram, neque ta-
 men quisquam opem tulit, quum hora fatalis aduenisset.

De Braccii iudicio, & laude erga defunctum, & cae de ipsius. C. p. XC.

f Erunt, Braccium, qui è Theate ad primum
 transeuntis hostis nuntium, maturata profec-

Etione, præmissisq; impedimentis, iter suscepit, ut magnis itineribus antecedens Aquilam contenderet, alio atq; alio renuntiante Sfortiæ interitum, nulla omnino conceptæ lætitiæ signa prætulisse; sed contracta fronte, defixisq; oculis, fortis furiæ casum humaniter indoluisse: adeo, ut defunctum, postquam invidia decefferat, tum primum exquisitis, uerissimisq; laudibus prosequeretur. Neque enim uel tanto præsentis belli periculo liberatus, alacriorem uultum militibus ostendit, utpotè qui fatalis arcani conscius ab Astrologis didicerat, Sfortiam uiolenta correptum morte, antecessurum quidem, sed paulò post, & ipsum, pari ueluti sorte, eandem exitus fortunam subiturum. Erat Braccius Sfortia natu maior octo mensibus tantum, & nouem diebus: ita, ut tum Mathematicorum disciplinæ, ex utriusque insignis uiri casu, magna fides astrueretur. Vix enim quintum superuixit mensem, quum ad Aquilam per tredecim menses frustra oppugnata, abessamque, memorabili tandem prælio, Sfortiani militis gladio superatus, ac interfectus, & syderum, & multorum uatum fidem impleuisset.

De prodigiis, quæ mortem eius significarunt. Cap. XCI.

Pridie quàm ab Orthona discederet, quum sacris de more confectis, ab omnibus ordinibus salutaretur, in corona præfectorum omnium somnium enarravit, quod ei sub auroram alte quiescenti contingerat. Somniasse enim se profunda aquarum mole oppres-

siam in extremo uitæ periculo uersari, prospexisset que uirum gigantea specie, Diuo Christophoro persimilem, à quo uel magna, ac iterata uoce frustra opem implorasset. Quo infausto omine, ad eum exterriti sunt Franciscus filius, Michaleus, Sanctoparens, Acatabriga, Mannus que Bariles, qui postea eius rei fidem, & late famam fecerunt, ut deprecantes institutum iter, enixè que orantes triidui quietem impetrare nequiverint: quum ille propositi sui tenax, spem omnem præuertendi hostis, parandæque uictoriæ in una celeritate positam docuisset. Signiferorum quoque Princeps, qui quadratum uexillum supremi militaris imperij deferebat, egressus Orthonæ porta, concidente equo, ad eum uehementer uexillum solo afflixit, ut sedatis cæno insignibus hasta frangeretur. Sed nec id eum in fata strenue uadentem retardauit. Quandoquidem ad uitæ exitum semper improvidi mortales, tum maxime ostenta contemnant, quum fata urgent, diramque illam, ac omni providentia maiorem necessitatem incautis pariter, ac reluctantis imponunt.

FINIS.

EX HOC INDICE

Profitetur Author, per quos profecerit.

EX

Blondi *decadibus.*

Pogio, qui Florentini populi res gestas Hetrusco sermone conscripsit.

Historijs Pij Secundi Pontificis.

Iacobo Bracellio, qui Alphonsi Regis bellum Latine conscripsit.

Pontano.

Leodrisio Cribello, qui Sfortiæ, & Francisci filij historiam Latine scripsit.

Donato Bosio.

Pandulpho Collenucio, qui Neapolitanorum Regnum historiam Hetrusce scripsit.

Leonardo Aretino, qui uarias Latine historias scripsit.

Campano Episcopo Aprutino, qui de rebus gestis Braccij Latine scripsit.

Augustino Iustiniano Nebiensi Episcopo, qui Genuensium historias scripsit.

Baptista Camposregosio, qui exempla Latine scripsit.

M. Antonio Sabellico.

Annotationibus Benedicti Nursini Medici.

Georgio Merula, qui Vicecomitum historiam, & Sfortianorum initia conscripsit.

Renato Serauallino Pisano, qui patriam historiam Hetrus-

N

ſce ſcripſit.

Ioanne Simonetta, qui Franciſci Sfortiæ hiſtoriam Latine ſcripſit.

Bernardo Corio, qui ingentem hiſtoriarum Codicem uernacule ſcripſit.

Palmerio, qui Annales ſcripſit.

Eremitano Bergomate, qui Cronicharũ ſupplementũ ædidiſt.

Candido Viglebanenſe, qui ad Philippi Vicecomitis uitam commentarios addidiſt.

Antonij Panormitæ Rapsodijs.

Diurnalibus Mimati Tabellionis.

Collectaneis Beſtucij Tritij.

Annalibus multarum ciuitatum.

Archiujs Romanis, Martini præſertim temporibus.

Fide Veteranorum militum Sfortianæ domus.

Fama tradita per manus, apud Neapolitanos præſertim ciues.

Platina de uitis Pontificum.

ERRATA.

<i>perucnerat</i>	<i>peruenerant</i>	pag. <i>iii</i>
<i>Biordo</i>	<i>Biordus</i>	<i>iii</i>
<i>inquit Imperator</i>	<i>inquit, Imperator</i>	<i>iii</i>
<i>letalius</i>	<i>letalius</i>	<i>vii</i>
<i>Suffoso</i>	<i>Suffosso</i>	<i>ix</i>
<i>nequaquam</i>	<i>nequam</i>	<i>x</i>
<i>Sirgiani</i>	<i>Sergiani</i>	<i>x</i>
<i>Quamquam</i>	<i>Quanquam</i>	<i>xii</i>
<i>armaturæ</i>	<i>armatura</i>	<i>xiii</i>
<i>Sebeti</i>	<i>Sebeti</i>	<i>xv</i>
<i>Sebetum</i>	<i>Sebethum</i>	<i>xv</i>
<i>exiuit</i>	<i>exciuit</i>	<i>xv</i>
<i>castra</i>	<i>castra</i>	<i>xvi</i>
<i>Picininus à Braccio</i>	<i>Picininus à Braccio</i>	<i>xvi</i>
<i>incepto</i>	<i>incepto</i>	<i>xvii</i>
<i>statuerunt</i>	<i>statuerunt</i>	<i>xxi</i>
<i>Neapolini</i>	<i>Neapolim</i>	<i>xiii</i>
<i>comeandi</i>	<i>commcandi</i>	<i>ibid.</i>
<i>Sanctoparens</i>	<i>Sanctoparens</i>	<i>ibid.</i>
<i>reiceret</i>	<i>reiceret</i>	<i>xxiii</i>
<i>ulciscende</i>	<i>ulciscendæ</i>	<i>xxiii</i>
<i>uoluptuariis</i>	<i>uoluptariis</i>	<i>xxvi</i>
<i>eupiente</i>	<i>cupiente</i>	<i>xvi</i>

æmulatione	æmulatione	pag. xvij
Celam	Celani	xxxiii
Mediolanſis	Mediolanenſis	xxxv
asſiduis	asſiduus	xxxv
filisq̄	filysq̄	xxxv
conturbenia	contubernia	xxxvii
circuntunſa	circuntunſa	xx xvii
pnum	quum	xxxviii
malle	malle	xxxix
paleſtram	paleſtram	xl
abſeſſam	obſeſſam	xlviii

ANTONIVS BLADVS EXCVDEBAT

ROMAE. M. D. XXXIX.

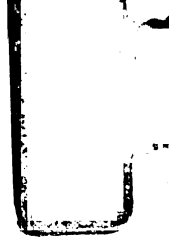
MENSE NOVEMBRI

P. C.

S. P.

BIBLIOTECA